

HELSINGIN YLIOPISTO

KATSAUKSIA 77/2026

HELSINGIN YLIOPISTO
VALTIOTIETEELLINEN TIEDEKUNTA
KRIMINOLOGIAN JA OIKEUSPOLITIIKAN INSTITUUTTI

Nuorten vankien elämänkaaritutkimus

Kyselyn kuvaus ja alustavia tuloksia

**Kaisla Saartenoja – Maiju Tanskanen – Karoliina Suonpää –
Anna Raeste – Janne Kivivuori**

Tämä teos on lisensoitu Creative Commons Nimeä 4.0 Kansainvälinen -lisenssillä

JULKAISIJA

Helsingin yliopisto

Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti

www.helsinki.fi/fi/kriminologian-ja-oikeuspolitiikan-instituutti

PL 16 (Snellmaninkatu 10)

00014 HELSINGIN YLIOPISTO

SARJA

Katsauksia 77/2026

ISBN: 978-951-51-0733-6

ISSN: 2342-7779

Sisällysluettelo

TIIVISTELMÄ	1
1 JOHDANTO	2
2 AIEMPI KOTIMAINEN VANKITUTKIMUS.....	3
3 KYSELYN TOTEUTTAMINEN	7
4 TAUSTATIEDOT	9
5 HAASTAVAT ELÄMÄNKOKEMUKSET JA KOULUVAIKEUDET	12
6 HUUMAUSAINEEET JA ITSETUHOISUUS	14
7 VÄKIVALTA JA SIJAISRIKOLLISUUS.....	16
8 VANKEUSAIKA.....	22
9 PELOTE, RANGAISTUS JA VAPAUTUMINEN.....	24
10 YHTEENVETO	27
KIITOKSET.....	31
RAHOITUS.....	31
KIRJALLISUUS	32
LIITE 1	35

TIIVISTELMÄ

- Vuonna 2023 käynnistynyt *Nuorten vankien elämänkaaritutkimus* on alle 30-vuotiaana vankeusrangaistuksensa aloittaneille vangeille suunnattu kyselytutkimus, joka on osa laajempaa Ulos epätoivosta -tutkimushanketta¹. Tämän ensiraportin tavoitteena on dokumentoida tutkimuksen toteuttamistapaa ja tietosisältöä. Sisältöä havainnollistetaan kuvailevin tuloksin, jotka perustuvat 200 ensimmäiseen vastaukseen.
- Kokemukset asumisen epävakaudesta sekä kouluvaikeudet olivat aineistossa tyypillisiä. Kyselyyn vastanneista vangeista 68 prosenttia oli ollut joskus elämässään asunnottomana. Yli puolet oli ollut peruskoulussa erityis- tai tarkkailuluokalla.
- Valtaosa nuorista vangeista (87 %) oli käyttänyt jotain huumausainetta 12 kuukauden aikana ennen vankeusrangaistuksen aloittamista. Noin puolet vastaajista oli käyttänyt joskus elämässään suonensisäisiä huumeita, ja lähes yhtä moni oli ottanut joskus yliannostuksen.
- Vankilan ulkopuolella tapahtuneita fyysisen vamman aiheuttaneita uhrikokemuksia oli 84 prosentilla vangeista, ja 79 prosenttia ilmoitti itse tehneensä vähintään kerran väkivaltaa vankilan ulkopuolella.
- Kyselyyn vastanneet vangit arvioivat vankeuden vaikutuksen hyvinvointiinsa pääasiassa positiiviseksi tai neutraaliksi. Erityisesti ne vastaajat, jotka olivat kokeneet saaneensa vankeusaikana aiempaa enemmän terveydenhuoltoa, kokivat fyysisen ja psyykkisen terveytensä parantuneen rangaistuksen aikana. Toinen vankiryhmä, joka koki terveytensä parantuneen vankeuden aikana, olivat huumausaineita ennen rangaistusta käyttäneet vangit.
- Vangeista 40 prosenttia ei pitänyt lainkaan todennäköisenä, että he palaisivat vapauduttuaan vankilaan ja 45 prosenttia piti vankilaan palaamista vain jonkin verran todennäköisenä. Huumeita ennen vankeusrangaistuksen alkua käyttäneet vastaajat arvioivat palaavansa vankilaan useammin kuin he, jotka eivät olleet käyttäneet huumeita.

---

1 Ulos epätoivosta -hankkeen ja Nuorten vankien elämänkaaritutkimuksen on rahoittanut Strategisen tutkimuksen neuvosto (rahoitus nro 352600 ja 352601).

1 Johdanto

Vuonna 2023 käynnistetty *Nuorten vankien elämänkaaritutkimus* on vapautuville nuorille vangeille suunnattu kyselytutkimus. Tässä raportissa kuvataan kyselyn ensimmäisiä tuloksia nojautuen 200 vangin kyselyvastauksiin. Tutkimuksen aineistonkeruu jatkuu tätä raporttia laadittaessa, ja tutkimuksen myöhemmissä vaiheissa kyselyvastaukset yhdistetään laajoihin rekisteritietoihin. Kyselyyn vastanneita vankeja on rekisteritietojen avulla mahdollista seurata tutkimuksen puitteissa vuosien ajan.

Nuorten vankien elämänkaaritutkimus on kerätty osana Strategisen tutkimuksen neuvoston (STN) rahoittamaa Ulos epätoivosta -tutkimushanketta. Hankkeessa vertaillaan alle 30-vuotiaiden nuorten huume-, itsemurha- ja väkivaltakuolemia sekä läheltä piti -tilanteita pyrkien löytämään keinoja niiden ehkäisyyn. Helsingin yliopiston Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti (Krimo) on vastuussa väkivaltaa käsittelevästä työpaketista. Koska useat keskeiset väkivaltaan syyllistymistä ja sen uhriksi joutumista selittävät prosessit eivät jätä merkintöjä rekistereihin, Krimon työryhmä käynnisti nuorille vangeille suunnatun kyselyn yhteistyössä Rikosseuraamuslaitoksen (RISE) kanssa.

Ulos epätoivosta -hankkeen eri osia yhdistää sosiaalisen kuolemansyyntutkimuksen (*social autopsy*) perspektiivi (Timmermans ja Prickett 2021) sovellettuna nuorten ennenaikaisiin kuolemiin. Väkivallan osalta hankkeessa tutkitaan sekä tekijöitä että uhreja. Nuorten vankien elämänkaaritutkimuksessa kohderyhmän muodostavat rikoksentekijät, mutta tutkimusintressit liittyvät myös heidän uhrikokemuksiinsa. Kyselyn sisällön suunnittelussa keskeisenä vaikutteena oli kriminologisen vankitutkimuksen perinne ja toisaalta pyrkimys kysyä lomakkeella ennen kaikkea seikoista, joita ei voida tutkia rekisteriaineistoilla. Tällaisia ovat esimerkiksi piilorikollisuus, persoonallisuuden piirteet, kulttuuriset arvostukset ja käsitykset kiinnijäämisriskistä sekä omasta tulevasta käyttäytymisestä.

2 Aiempi kotimainen vankitutkimus

Vankeja on Suomessa tutkittu verrattain paljon sekä kyselyjen että viranomaisrekisterien avulla. Kysely- ja rekisteriaineistoilla on omat vahvuutensa. Kyselyiden etu tutkimusaineistoina on tutkittavien subjektiivisten kokemusten tavoittaminen sekä sellaisen tiedon kerääminen, jota ei ole saatavilla viranomaisrekistereistä. Myös suuri osa rikollisuudesta jää piiloon viranomaisilta. Kyselyiden avulla saadaankin kattavampi kuva väkivallasta ja muusta rikollisuudesta, sillä niiden avulla tavoitetaan sekä viranomaisten tietoon tulleet että piiloon jäävä rikollisuus.

Poikkileikkauskyselyiden keskeinen heikkous on kuitenkin se, että tieto on tuotettu vain yhdessä aikapisteessä eivätkä ne mahdollista vankien elämäntilanteiden ja rikoskäyttäytymisen ajallisen muutoksen tarkastelua. Taustatekijöiden vaikutuksesta uusintarikollisuuteen saadaan vahvempaa näyttöä, jos selittäviä tekijöitä mitataan aiemmin kuin selitettäviä tekijöitä. Tällaiset asetelmat ovat Suomen vankitutkimuskentällä useimmiten perustuneet pelkästään rekisteritietoon. Kyselyn ja rekisteritiedon yhdistelmää pitkittäistutkimuksessa sen sijaan on tietääksemme käytetty vain kerran aiemmin (Kivivuori ym. 2012).

Seuraavaksi esittelemme esimerkinomaisesti muutamia keskeisiä vankeihin kohdistuneita suomalaistutkimuksia 2010- ja 2020-luvuilta. Tutkimukset on jaoteltu käytetyn aineiston ja asetelman mukaan.

Poikkileikkauskyselyt

Vangeille suunnattuja poikkileikkauskyselyitä on toteutettu useita, mutta niiden laajuus ja sisällöt ovat olleet vaihtelevia. Keskeisimmät vangeille suunnatut poikkileikkauskyselyt 2010- ja 2020-luvuilla ovat keskittyneet vankien terveyteen, vapautumiseen, vankila-arkeen ja vankeuslainsäädännön kokonaisuudistuksen arvioimiseen. Tutkimukset ovatkin kuvanneet pääasiassa vankeuden aikaista elämänlaatua ja kokemuksia.

Vuosina 2014–2015 toteutetussa vankeusvangeille ja tutkintavangeille suunnatussa tutkimuksessa arvioitiin vuonna 2006 voimaan tulleen vankeuslainsäädännön kokonaisuudistuksen toimivuutta (Liimatainen ja Rantala 2016). Tulosten perusteella vankien oikeuksien toteutumisessa oli vaihtelua ja muutoksenhaku näyttäytyi tehottomana oikeusturvakeinona. Lisäksi rangaistusajan suunnitelmien laadussa ja toimivuudessa havaittiin resursien puutteeseen liittyviä ongelmia (mt.).

Vankiväestötutkimus on toistettu määräajoin yhteensä neljä kertaa, edellisen kerran vuosina 2020–2022, jolloin siihen osallistui 529 vankia

(Rautanen ym. 2023). Kyselyssä kartoitetaan vankien terveydentilaa sekä sosiaalisia ongelmia ja niiden kasautumista. Tulosten perusteella vankien pitkäaikaissairastaminen ja terveystalvelujen käyttö on koko väestöön nähden yleisempää, minkä lisäksi vangit ovat usein moniongelmaisia ja tarvitsevat paljon sosiaali- ja terveystalveluita (mt.).

Vankien arjen rakenteita ja elämänlaatua kartoittava VASORA-kysely kerättiin talvella 2018–2019 ja siihen vastasi yhteensä 443 vankia (Saari ja Kainulainen 2021). Vastaajilta kysyttiin esimerkiksi heidän tyytyväisyydestään elämään ja koetusta terveydentilastaan, sekä erilaisista vankila-arkeen liittyvistä asioista, kuten yksinäisyyden kokemuksista ja vankien välisestä vuorovaikutuksesta. Tutkimuksen perusteella suurelle enemmistölle vangeista vankila on osoittautunut toimivaksi ja heidän elämänlaatunsa on muuhun väestöön verrattuna vähintään kohtuullinen, mutta siitä huolimatta osa vangeista kokee esimerkiksi turvattomuutta vankilassa (Saari 2021a, 279–80).

Carlingin (2025) tutkimuksessa kartoitettiin vankien kokemuksia vapautumisesta ja siihen liittyvistä haasteista. Aineisto muodostui 180 vangin kyselyvastauksista sekä 12 vangin haastatteluista, jotka kerättiin vuosina 2023–2025. Vastaajia huolestutti vapautumisessa erityisesti päihteiden käytön jatkuminen, vanhaan rikolliseen kaveripiiriin joutuminen ja uusiin rikoksiin syyllistyminen (mts. 67). Moni piti terapiaa, keskusteluapua ja päihdehoitoa hyödyllisinä rikoksista irtautumisessa, mutta toisaalta vankeuden aikaisten toimintojen saatavuudessa kuvattiin olevan puutteita (mts. 60–68).

Rikosseuraamuslaitoksen toimintaa sekä vankien että henkilökunnan näkökulmasta on tarkasteltu vuosina 2023–2025 toteutetussa Rise TRIP-tutkimuksessa (Tyni ym. 2025) sekä säännöllisesti toistettavassa Rikosseuraamuslaitoksen laatututkimuksessa (Blomster ym. 2024). Rise TRIP-tutkimushankkeessa hyödynnettiin sekä rekisteriaineistoja että vankien ja henkilökunnan kysely- ja haastatteluaineistoja. Tutkimuksen perusteella korkea vankiluku, henkilöstöresurssien puute ja vankeusprosessin toteuttamiseen liittyvät epäselvyydet sekä tietojärjestelmähaasteet vaikeuttivat ydintyön toteuttamista ja vei aikaa vankien kohtaamiselta (Tyni ym. 2025). Vuonna 2022 kerätyn Rikosseuraamuslaitoksen laatukyselyn perusteella vankien kokemukset vankeuselämän laadusta olivat kohtalaisella tasolla ja he kokivat tulevansa kohdelluksi vankilassa tyydyttävästi. Tutkimuksen perusteella keskeiset kehittämiskohteet liittyvät vankien toimintoihin, ruoka-huoltoon ja terveystalveluiden saatavuuteen (Blomster ym. 2024, 2–3). Tätä raporttia laadittaessa Rikosseuraamuslaitos tekee uusinta laatututkimusta, jonka aineistonkeruu on toteutettu vuonna 2025.

Rekisteriasetelmat

Vankeusajan jälkeisen elämänkulun tarkasteluun tarvitaan pitkittäisaineistoja. Suomessa on toteutettu muutamia tutkimuksia, joissa sekä lähtömitaus että seuranta nojaavat rekisteritietoon. Näiden avulla on tarkasteltu esimerkiksi vankeuden jälkeistä rikollisuutta, työllisyyttä ja kuolleisuutta.

Suonpää ym. (2023) vertasivat vakavasta väkivallasta tuomittuja vuosina 2006–2014 vankilassa olleita ja havaitsivat, että henkirikoksesta ja henkirikoksen yrityksestä tuomittujen uusintarikollisuus oli tuomion jälkeen yhtä yleistä, vaikka ensin mainitut olivat olleet vankeudessa selvästi pidempään. Toisessa rekisteriasetelmaa hyödyntäneessä tutkimuksessa tarkasteltiin 2006–2017 vapautuneita vankeja ja todettiin, että tutkinnon suorittamisella vankeuden aikana ei ollut vaikutusta uusintarikollisuuteen. Tutkinnon suorittamisella näytti kuitenkin olevan suotuisia vaikutuksia työllisyyteen (Virtanen ym. 2020).

Laine ym. (2025) puolestaan tutkivat vuosina 2007–2018 vankilasta vapautuneita työikäisiä miehiä ja havaitsivat, että kuuden ensimmäisen vapautumista seuranneen kuukauden jälkeen 12 prosenttia vapautuneista löysi työpaikan ja 45 prosenttia teki tuomioon johtaneen rikoksen. Erityisesti rakennusalan vilkkaampi työmarkkinatilanne edesauttoi vapautuneiden työllistymistä, mutta ei vaikuttanut uusintarikollisuuteen. Myös toisessa tutkimuksessa (Laine ym. 2024) havaittiin, että yleinen työttömyysaste vaikutti vankeuden jälkeiseen työllisyyteen, asumistilanteeseen sekä avioliittoihin. Sekä työllisyys että avioliitot yleistyvät ajan myötä vankeuden jälkeen, mutta asunnottomuuden taso pysyi tasaisena koko seurannan ajan.

Vankien asunnottomuutta tarkastellut tutkimus havaitsi, että asunnottomuus on yhteydessä rikosten uusimiseen (Aaltonen ym. 2021). Suonpään ym. (2021) tutkimuksessa tarkasteltiin puolestaan väkivaltarikoksista tuomittujen vankien sosiaalista integraatiota työssäkäynnin, opiskelun ja perhetilanteen kautta jo kolme vuotta ennen vankeuden alkamista. Vankien sosiaalinen integraatio näyttäytyi huomattavan heikkona jo ennen vankeutta ja pysyi samalla tasolla myös vankeuden jälkeen (mt.).

Päihdehäiriöistä kärsivien rikosseuraamuksia ja kuolleisuutta tarkastellut tutkimus havaitsi, että vankien kuolleisuus laski vankeuden aikana, mutta oli korkealla tasolla etenkin kahden viikon aikana tuomion päättymisen jälkeen (Laine ym. 2022). Sen sijaan yhdyskuntaseuraamus ei ollut yhteydessä kuolleisuuteen. Tutkimuksessa käytettiin suomalaista rekisteri- ja hoitotietoihin perustuvaa RIPE-aineistoa, joka sisältää seurantatietoa päihdehuollon potilaista vuosilta 1990–2009 (mt.).

Kysely-rekisteriasetelmat

Rekisteriasetelmien vahvuus on niiden taloudellisuus. Niiden rajoitteena on kuitenkin se, että selittävinä tekijöinä voidaan pitää vain muuttujia, joista on rekisteritietoa. Tämä sulkee ulkopuolelle useiden kriminologiassa keskeisten selittävien teorioiden tarkastelun. Ratkaisun pulmaan tarjoaa asetelma, jossa lähtömittaus tehdään kyselynä, ja sen jälkeen vankien toimintaa seurataan rekistereillä. Kyselyyn voidaan sisällyttää muuttujia, joista ei ole rekisteritietoa. Tällainen asetelma sisältää mahdollisuuden myös rekistereistä saatavien rikollisuuden riskitekijöiden käyttöön; kysely ei siis korvaa vaan täydentää rekisteritietoa.

Tällaista asetelmaa on Suomessa hyödynnetty lyhytaikaisvankitutkimuksessa (Kivivuori ja Linderborg 2009, 2010; Kivivuori ym. 2012). Lyhytaikaisvankitutkimus oli vankeudessa toteutettu kysely, joka kohdistettiin kaikille alle kahdeksan kuukauden tuomiota suorittaville. Tavoitteena oli tarkastella ryhmän rikollisuuden korrelaatteja poikkileikkauskyselyn avulla. Myöhemmässä seurantavaiheessa aineistoon liitettiin rekisteritietoja vankien rikollisuudesta vapautumisen jälkeen (Kivivuori ym. 2012). Näin syntyi sama asetelma kuin Nuorten vankien elämäntutkimuksessa: kysely yhdistettynä rekisteriseurantaan. Tutkimuksessa havaittiin, että vankeuden aikana mitattu itsekontrolli ennusti myöhempää rikollisuutta hyvin. Lisäksi havaittiin, että vankien vankeuden aikana kyselyssä esittämä arvio omasta tulevasta rikollisuudestaan oli hyvin linjassa tulevan todellisen rikollisuuden kanssa (mt.).

Kysely-kyselyasetelmat

Jos myös vankien myöhempään elämään liittyvien vasteiden seurannassa halutaan huomioida piilorikollisuus ja muut rekisterien ulkopuolella olevat seikat, olisi lähtömittauksen lisäksi myös seurantamittauksia täydennettävä kyselyjen avulla. Tällöin sama henkilö vastaa kyselyyn useita kertoja tietyin aikavälein. Tällainen tutkimusasetelma on kallis ja haasteellinen esimerkiksi siksi, että vankeja on vaikeaa tavoittaa vapaudessa. Suomessa ei tietääksemme ole toteutettu tätä asetelmaa muutoin kuin laadullisen analyysin puitteissa pienellä näytekoolla (Villman 2025). Tällöin toistettu haastattelu oli kvalitatiivinen teemahaastattelu, ei kysely.

3 Kyselyn toteuttaminen

Nuorten vankien elämänkaaritutkimuksen kerääminen käynnistyi 1.10.2023. Kyselyyn vastasivat seuraavan kolmen kuukauden aikana vapautumassa olevat vankeusvangit, joiden vastaushetkellä suoritettava rangausjakso oli alkanut heidän ollessaan alle 30-vuotiaita ja joilla oli suomalainen henkilötunnus. Otoksen ulkopuolella olivat sakkovangit ja ainoastaan tutkintavankeutta suorittavat vangit. Sen sijaan valvottuun koevapauteen ja ehdonlaiseen vapauteen siirtyvät kuuluivat kohderyhmään. Kyselyyn vastanneiden vankien muodostama aineisto ei ole edustava satunnaisotos vaan näyte edellä kuvattuun kohderyhmään kuuluvista vangeista.

Tutkimus kävi läpi Helsingin yliopiston ihmistieteiden eettisen ennakkoarvioinnin toimikunnan ennakkoarvion ennen sen toteuttamista. Toimikunta totesi, että tutkimus on Tutkimuseettisen neuvottelukunnan antamien ohjeiden mukainen ja eettisesti hyväksyttävä (lausunto 36/2023). Kysely toteutettiin yhdessä Rikosseuraamuslaitoksen kanssa ja heidän myöntämänsä tutkimusluvan puitteissa (RISE/2876/2023).

Kysely toteutettiin yhteensä 17 vankilassa, joihin kuului sekä suljettuja vankiloita että avovankiloita ympäri Suomea. Kyselyyn oli mahdollista vastata suomeksi, ruotsiksi tai englanniksi. Kyselyyn vastaaminen katsottiin vankitoiminnoksi, josta maksettiin vastaajalle normaalia vankilassa tehtävää työtoimintaa vastaava toimintaraha yhdeltä päivältä. Lisäksi vastaajille tarjottiin vastauspalkkioksi välittömästi vastaamisen jälkeen suklaalevy, karkkipussi, limsapullo tai vastaava elintarvike. Jokaisesta tutkimusvankilasta määritettiin tutkimukselle vähintään yksi yhteyshenkilö, joka vastasi kyselyn toteuttamisesta omassa yksikössään, tutkimusryhmän antamien toimintaohjeiden mukaisesti.

Tutkimukseen osallistuminen perustui tutkittavien antamaan informoituun suostumukseen. Vastaaminen oli täysin vapaaehtoista ja sen sai keskeyttää koska vain. Vastaamisen alkaessa vankilan henkilökuntaan kuuluva tutkimuksen yhteyshenkilö antoi vastaajalle tutkimusryhmän laatimat tiedotteet tutkimuksesta sekä tutkimuksen tietosuojaselosteen ja kertoi tutkimusryhmän ohjeiden mukaisesti tutkimuksen tarkoituksesta, kyselyvastausten yhdistämisestä rekisteritietoihin sekä tutkittavien oikeuksista. Lomakkeella vastaajalta kysyttiin vielä suostumusta kyselyyn osallistumiseen, vastaajan henkilötunnus sekä varmistettiin, että vastaaja oli yli 18-vuotias. Aineistosta on poistettu ne vastaukset, joissa vastaaja oli vastaushetkellä alle 18-vuotias, ei antanut suostumustaan tutkimukseen osallistumiseen, ei ilmoittanut henkilötunnustaan tai joissa vastaaminen oli keskeytynyt. Tutkimuslomakkeella kerättiin lähtökohtaisesti vain sellaista

tietoa, jota ei ole saatavilla viranomaisrekistereistä (pl. muutamat taustatiedot, kuten sukupuoli, vankilatyyppi ja syntymämaa).

Kyselyyn vastattiin sähköisellä lomakkeella tietoturvallisen ja sensitiivisen tiedon keräämiseen tarkoitetun REDCap-alustan kautta Internet-selaimella tai paperilomakkeella. Sähköiseen lomakkeeseen vastaaminen tapahtui pääsääntöisesti vankiloiden turvaverkkokoneilla (Tuve), joilla on pääsy vain Rikosseuraamuslaitoksen määrittämille verkkosivuille. Paperilomakkeella vastattaessa vanki sulki kyselylomakkeen vastaamisen loppuksi kuoreen ja palautti kuoren vankilan henkilökunnalle. Vankilan yhteyshenkilö postitti lomakkeen tämän jälkeen kirjattuna kirjeenä tutkijoille. Paperilomakkeiden tiedot syötettiin REDCap-järjestelmään Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutin korotetun tietoturvatason ympäristössä. Tunnistettavaa tutkimusdataa ja paperilomakkeita on käsitelty vain nimetyt tutkimushenkilökunnan toimesta korotetun tietoturvatason ympäristössä.

Raportti perustuu kyselyn 200 ensimmäiseen vastaukseen. Aineistonkeruu jatkuu edelleen tätä raporttia laadittaessa ja kyselyvastausten yhdistäminen rekisteritietoihin tehdään tutkimuksen myöhemmässä vaiheessa. Näin ollen tässä esitettävät tulokset perustuvat ainoastaan vankien kyselyvastauksiin ja Rikosseuraamuslaitoksen toimittamiin tietoihin kyselyn kohderyhmästä. Vastaajien anonymiteetin turvaamiseksi tässä raportissa ei esitetä tietoja, joiden frekvenssi aineistossa on alle kolme. Ryhmävertailujen osalta raportoidut tilastolliset merkitsevyydet perustuvat khiin neliö-testiin. Raportissa käsiteltävien kysymysten tarkat muotoilut on kuvattu liitteessä 1, minkä lisäksi kyselylomake ja sen eri kieliversiot on kokonaisuudessaan julkaistu Ulos epätoivosta -hankkeen verkkosivuilla².

---

2 <https://ulosepatoivosta.fi/nuorten-vankien-elamankaaritutkimus/>

4 Taustatiedot

Taulukossa 1 on esitetty jakaumat kyselyvastaajien sukupuolesta, asiakassuhteesta, iästä ja syntyperästä sekä Rikosseuraamuslaitokselta saadut vastaavat tiedot tutkimuksen kohderyhmästä. Kyselyvastaajien ja kohderyhmän jakaumia verrataan toisiinsa vertailukelpoisten tietojen osalta. Aineisto ei kuitenkaan muodosta edustavaa otosta kohdepopulaatiosta.

Kyselyyn vastanneista vangeista 90 prosenttia oli miehiä ja 10 prosenttia naisia, mikä vastaa hyvin kohderyhmän jakaumaa. Kyselyvastaajia on tasaisesti sekä suljetuista vankiloista (53 %) että avovankiloista (47 %). Osuudet eroavat jonkin verran kohderyhmästä ($p < 0,05$), jossa suljetussa vankilassa olevia on jonkin verran enemmän (61 %). Ikäryhmien osalta kyselyvastaajien osuudet ovat hyvin lähellä kohderyhmän jakaumaa, eikä näiden välillä ole tilastollisesti merkitseviä eroja. Yli puolet vastaajista (55 %) oli 25–29-vuotiaita ja 28 prosenttia 21–24-vuotiaita. Tätä nuorempia ja vanhempia vastaajia oli vähemmän: 8 prosenttia 18–20-vuotiaita ja 10 prosenttia 30–39-vuotiaita. Kyselyn kohderyhmän muodostavat vangit, joiden rangaistusjakso on alkanut heidän ollessaan alle 30-vuotiaita, minkä vuoksi oli odotettavaa, että osa vastaajista on ollut vastaushetkellä yli 30-vuotiaita.

Valtaosa vastaajista (91 %) oli syntynyt Suomessa, kun taas 9 prosenttia oli syntynyt jossain toisessa maassa. Kohderyhmän osalta tieto koskee syntymämaan sijaan kansalaisuutta, eivätkä tiedot siten vastaa toisiaan. Osuudet ovat kuitenkin samansuuntaisia: Kohderyhmästä 88 prosenttia oli Suomen kansalaisia ja 12 prosenttia jonkin muun maan kansalaisia.

Taulukko 1 Kyselyyn vastanneiden ja kohderyhmään kuuluvien vankien vertailu keskeisten taustatietojen osalta, % (n)

	Kyselyvastaajat	Kohderyhmä
Sukupuoli		
Mies	90 % (179)	89 % (1209)
Nainen	10 % (19)	11 % (144)
Yht.	100 % (198)	100 % (1353)
Vankilatyyppi		
Suljettu vankila	53 % (106)	61 % (826)
Avovankila	47 % (94)	39 % (527)
Yht.	100 % (200)	100 % (1353)
Ikä		
18–20 vuotta	8 % (16)	8 % (110)
21–24 vuotta	28 % (56)	27 % (370)
25–29 vuotta	55 % (109)	57 % (769)
Yli 30 vuotta	10 % (19)	8 % (104)
Yht.	100 % (200)	100 % (1353)
Syntyperä		<i>Kansalaisuus</i>
Suomi	91 % (181)	88 % (1188)
Muu	9 % (17)	12 % (165)
Yht.	100 % (198)	100 % (1353)
Vähemmistö		
Ei	75 % (149)	..
Etninen vähemmistö	20 % (39)	..
Muu vähemmistö	7 % (14)	..

Kyselyssä tiedusteltiin lisäksi vastaajan omaa kokemusta vähemmistöön kuulumisesta, jota rekisteritietojen perusteella ei pystytä riittävällä tarkkuudella mittaamaan. Vastaajille annettiin erilaisia vaihtoehtoja: etninen vähemmistö, kielivähemmistö, uskonnollinen vähemmistö, seksuaalivähemmistö, sukupuolivähemmistö, vähemmistö vammaisuuden perusteella sekä jokin muu vähemmistö, jonka vastaaja sai itse määritellä avovastauskentässä. Valtaosa kyselyyn vastanneista vangeista (75 %) ei kokenut kuuluvansa mihinkään vähemmistöön. Yleisin yksittäinen kategoria oli etninen vähemmistö, johon ilmoitti kuuluvansa 20 prosenttia vastaajista. Muut kategoriat olivat huomattavasti harvinaisempia (yhteensä 7 %). Vastaaja sai valita kaikki sopivat vaihtoehdot, minkä vuoksi prosenttiosuudet eivät summaudu sataan.

Seuraavaksi havainnollistamme tutkimuksen tietosisältöä eräiden keskeisten teema-alueiden osalta. Tässä raportissa käsiteltäviä teemoja ovat haastavat elämäkokemukset ja kouluvaikeudet, huumausaineet ja itsetuhoisuus, väkivalta ja sijaisrikollisuus³, hyvinvointi vankeusaikana sekä pelote, rangaistus ja vapautuminen. Kysymysten taustaa kuvataan laajemmin tulosten yhteydessä. Raportissa käsiteltävien kysymysten tarkat muotoilut on kuvattu liitteessä 1. Vaikka tässä keskitytään kuvaileviin jakaumiin, muuttujien varsinaisena käyttötarkoituksena on toimia pitkittäisasetelmas-
sa mm. uusintarikollisuutta, sosiaalista integraatiota ja kuolleisuutta selittävinä tekijöinä.

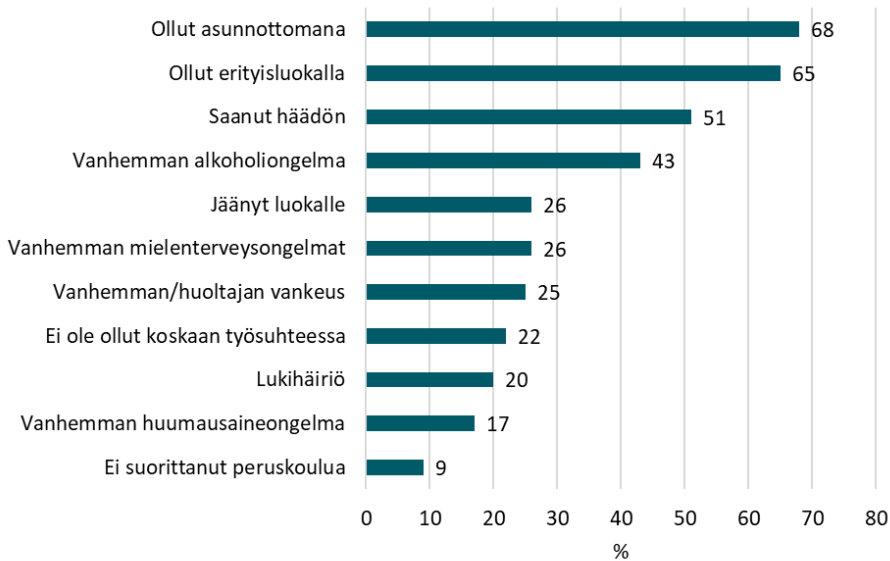
3 Sijaisrikollisuudella tarkoitetaan tilanteita, joissa joku tekee rikoksen toisen henkilön puolesta, painostamana tai houkuttelemana.

5 Haastavat elämäkokemukset ja kouluvaikeudet

Vangeilta kysyttiin useista erilaisista haasteista liittyen vanhempiin, kouluun, asumiseen sekä työhön. Vanhempiin liittyvien haitallisten lapsuudenkokemusten (*adverse childhood experiences*) osalta vastaajilta kysyttiin, olivatko he alle 18-vuotiaana kokeneet vanhempansa alkoholi-, huume- ja mielenterveysongelmia. Lisäksi kysyttiin vanhemman tai muun huoltajan vankeusrangaistuksista vastaajan koko elinaikana. Kouluun ja opintoihin liittyen vangeilta kysyttiin, olivatko he koskaan käyneet samaa luokkatasoa uudestaan peruskoulussa, olleet peruskoulussa erityis- tai tarkkailuluokalla, oliko heillä peruskoulu suorittamatta ja oliko heillä todettu lukihäiriötä. Vangeilta kysyttiin myös, olivatko he kokeneet koskaan asunnottomuutta, oliko heitä hädätetty asunnostaan ja oliko heitä irtisanottu työsuhteesta.

Yleisin kuviossa 1 esitetyistä haasteista on asunnottomuus. Vastaajista 68 prosenttia oli ollut joskus elämässään asunnottomana. Asunnottomuutta kokeneista valtaosa, 96 prosenttia, oli yöpynyt kavereiden tai sukulaisten luona. Kadulla ja asuntolassa yöpyminen oli harvinaisempaa: asunnottomana olleista 30 prosenttia ilmoitti yöpyneensä joskus kadulla ja 20 prosenttia yöpyneensä asuntolassa.

Erilaisista kouluvaikeuksista yleisin oli erityis- tai tarkkailuluokalla peruskoulussa oleminen. Yli puolet (65 %) nuorista vangeista oli ollut peruskoulussa erityis- tai tarkkailuluokalla. Saman luokkatason oli käynyt kahdesti noin neljännes (26 %) vastaajista ja lukihäiriöstä ilmoitti joka viides (20 %). Peruskoulu oli suorittamatta yhdeksällä prosentilla vastaajista.

Kuvio 1 Erilaisten haastavien elämäkokemusten ja kouluvaikeuksien yleisyys aineistossa, % (n = 196–200)

Hieman yli puolet (51 %) vangeista oli saanut vähintään kerran hädän joko omasta asunnostaan tai perheensä asunnosta. Valtaosalla hädän saaneista (96 %) häätö oli tapahtunut heidän omasta asunnostaan. Se, että vastaajan koko perhe oli häädetty hänen asuessaan vanhempiensa luona, oli huomattavasti harvinaisempaa (3 % hädän saaneista). Häädön syynä oli useimmiten se, että naapurit olivat valittaneet asunnosta tulevasta melusta tai häiriöstä (32 % hädän saaneista) tai se, että vastaaja ei ollut pystynyt maksamaan vuokraa (22 % hädän saaneista). Vastaajista 15 prosenttia ilmoitti syyksi muun syyn tai ettei tiennyt hädän syytä.

Vanhempiin liittyvistä haitallisista lapsuudenkokemuksista yleisin oli vanhemman alkoholiongelma (43 %) vastaajan ollessa alle 18-vuotias. Vastaajista noin neljännes (26 %) ilmoitti, että heidän vanhemmallaan oli ollut mielenterveysongelmia ja vanhemman huumeaineongelmasta kertoi 17 prosenttia vastaajista. Neljänneksellä vastaajista (25 %) ainakin toinen vanhempi tai muu huoltaja oli tuomittu vankeusrangaistukseen heidän elämänsä aikana.

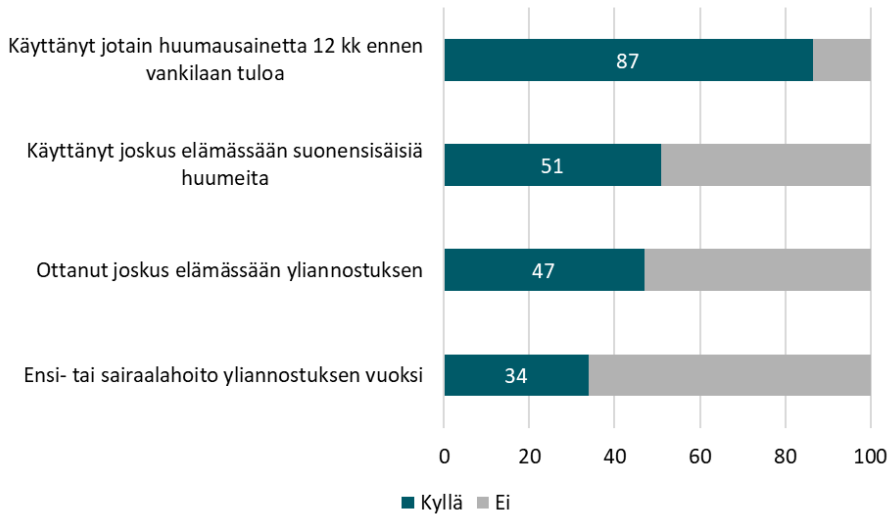
Noin viidennes nuorista vangeista (22 %) ei ollut koskaan ollut työsuhteessa ja 47 prosenttia oli taas joskus irtisanottu työsuhteesta. Yleisin syy irtisanomiselle oli ollut vastaajan oma toiminta (37 % vastaajista, jotka oli joskus irtisanottu). Firman taloudelliset syyt irtisanomisen syyksi ilmoitti 10 prosenttia ja 28 prosenttia oli irtisanottu muusta syystä tai vastaaja ei tiennyt irtisanomisen syytä.

6 Huumausaineet ja itsetuhoisuus

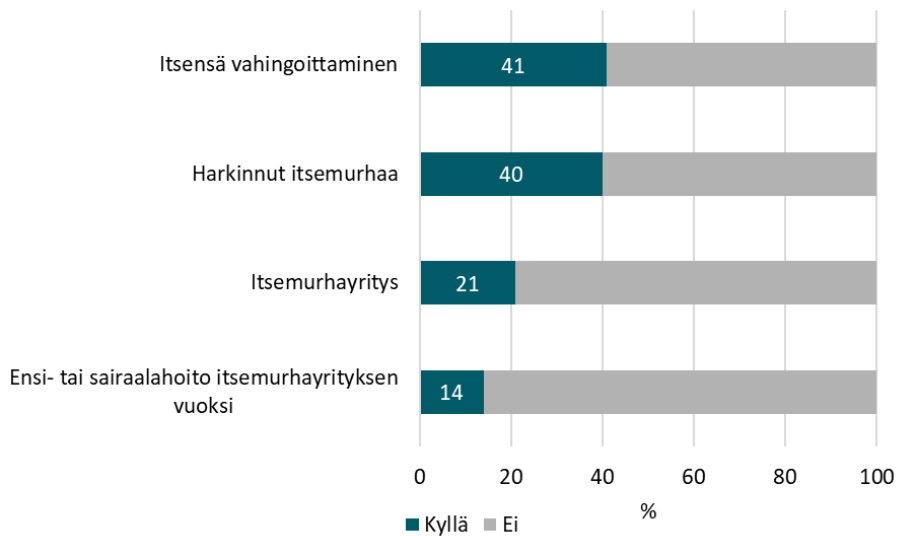
Ulos epätoivosta -hankkeen keskeinen tavoite on tarkastella nuorten kolmea kuolemansyytä: väkivaltaa, huume yliannostuksia ja itsemurhia. Siksi nuorten vankien kyselyyn liitettiin myös kysymyksiä huumeista ja itsetuhoisuudesta. Huumausaineista kysyttiin, oliko vastaaja käyttänyt erilaisia huumausaineita 12 kuukauden aikana ennen vankilaan tuloa. Tämän jälkeen kysyttiin, oliko vastaaja käyttänyt huumeita koskaan pistämällä ja oliko hän koskaan ottanut vahingossa liikaa tai vääränlaista ainetta, josta oli seurannut yliannostus. Mikäli vastaaja ilmoitti, että oli joskus ottanut yliannostuksen, häneltä kysyttiin myös, oliko hän koskaan tarvinnut ensi- tai sairaalahoitoa yliannostuksen vuoksi. Huumausaineita koskevan kysymyksen jälkeen kysyttiin itsensä vahingoittamisesta ja itsemurhayrityksistä. Mikäli vastaaja ilmoitti yrittäneensä joskus itsemurhaa, häneltä kysyttiin, oliko hän koskaan tarvinnut ensi- tai sairaalahoitoa itsemurhayrityksen vuoksi.

Valtaosa nuorista vangeista (87 %) oli käyttänyt jotain huumausainetta 12 kuukauden aikana ennen vankeusrangaistuksen aloittamista (kuvio 2). Noin puolet (51 %) kyselyyn vastanneista vangeista ilmoitti käyttäneensä joskus elämässään suonensisäisiä huumeita ja vain hieman harvempi (47 %) ottaneensa joskus liikaa tai vääränlaista huumetta, josta oli seurannut yliannostus. Kaikista vastaajista 34 prosenttia ilmoitti saaneensa ensi- tai sairaalahoitoa yliannostuksen vuoksi. Jos tarkastellaan vain niitä kyselyyn vastanneita vankeja, jotka olivat ylipäätään ottaneet joskus yliannostuksen, ensi- tai sairaalahoitoa yliannostuksen vuoksi saaneiden osuus on 72 prosenttia.

Vangeista 41 prosenttia ilmoitti vahingoittaneensa itseään joskus fyysisesti, esimerkiksi viiltelemällä, ja lähes yhtä moni (40 %) kertoi harkinneensa joskus itsemurhaa (kuvio 3). Itsemurhayrityksestä raportoi 21 prosenttia vangeista. Ensi- tai sairaalahoitoa itsemurhayrityksen vuoksi oli saanut 14 prosenttia kaikista vastaajista; itsemurhaa yrittäneistä tämä osuus oli 68 prosenttia.

Kuvio 2 Huumausaineiden käyttö vankeutta edeltävän vuoden aikana ja suonensisäisten huumeiden käyttö sekä yliannostukset koskaan elämän aikana, % (n = 200)

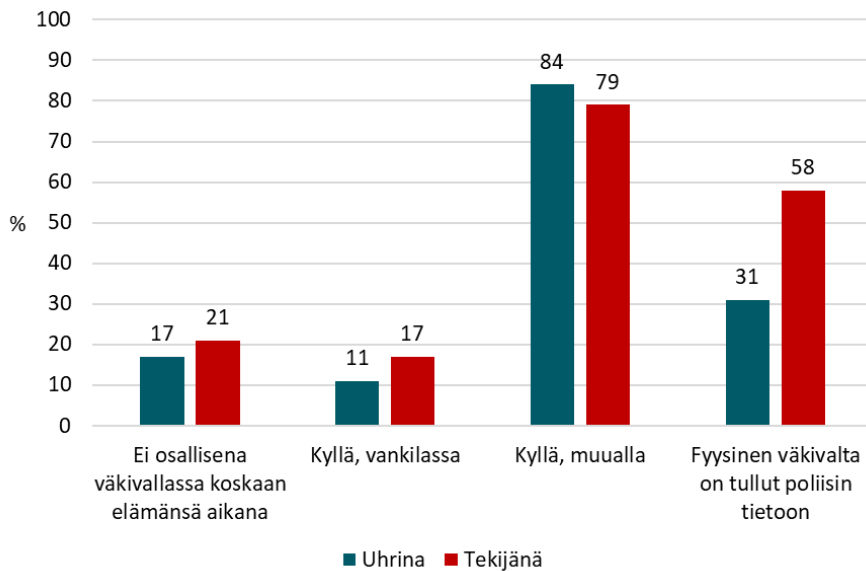
Kuvio 3 Itsetuhoisuus ja itsemurhayritykset elämän aikana, % (n = 200)

7 Väkivalta ja sijaisrikollisuus

Väkivalta

Rikollisuuteen liittyen vastaajilta kysyttiin heidän elämänsä aikana tekemästään ja kokemastaan fyysisen vamman – vähimmillään mustelma tai ruhje – aiheuttaneesta väkivallasta. Mikäli vanki ilmoitti tehneensä tai kokeneensa koskaan tällaista väkivaltaa, häneltä kysyttiin lisäkysymyksiä liittyen väkivallan tekijään tai uhriin, vammoista seuranneeseen hoidontarpeeseen ja tekojen tulemisesta poliisin tietoon.

Valtaosa nuorista vangeista oli sekä tehnyt että kokenut väkivaltaa: 84 prosenttia ilmoitti joutuneensa vähintään kerran elämässään väkivallan uhriksi ja 79 prosenttia tehneensä vähintään kerran sellaisen väkivallanteon, joka oli aiheuttanut uhrille fyysisen vamman (kuvio 4). Väkivalta vankilassa oli harvinaisempaa, mutta sitäkin oli kokenut 11 prosenttia vastaajista. Väkivallan tekemisestä vankilassa ilmoitti 17 prosenttia. Vangeista lähes kolmannes (31 %) ilmoitti, että ainakin yksi heihin kohdistuneista väkivallanteoista oli tullut poliisin tietoon, ja yli puolet (58 %) oli itse tehnyt vähintään yhden sellaisen väkivallanteon, joka oli tullut poliisin tietoon. Uhrikokemusten tuleminen poliisin tietoon näyttäisi siis harvinaisemmalta kuin tekojen. Toisaalta vangit voivat olla haluttomia raportoimaan kyselyssä sellaisia itse tekemiään väkivallantekoja, jotka eivät ole tulleet viranomaisten tietoon, ja tämä voi vaikuttaa tuloksiin.

Kuvio 4 Elämän aikana tehty ja koettu vähintään mustelman aiheuttanut fyysinen väkivalta, ja sen tuleminen poliisin tietoon, % (n = 200)

Vangeilta kysyttiin, ketkä heihin olivat kohdistaneet väkivaltaa ja olivatko he koskaan tarvinneet sairaalahoitoa väkivallan seurauksena. Kysymyksissä vastaaja sai valita kaikki sopivat vaihtoehdot, minkä vuoksi prosenttiosuudet eivät summaudu sataan. Yleisimmin väkivallan tekijä oli ollut puolittu (60 % väkivaltaa kokeneista) tai tuntematon (53 %). Avo- tai aviopuolison tai seurustelukumppanin ilmoitti tekijäksi 13 prosenttia ja muun perheenjäsenen 17 prosenttia vastaajista. Muu uhrin lähemmin tuntema henkilö oli ollut tekijänä 28 prosentilla väkivaltaa kokeneista vastaajista. Väkivallan uhriksi joutuneista 34 prosenttia ei ollut tarvinnut väkivallan seurauksena sairaalahoitoa. Hieman useampi (36 %) kuitenkin oli joutunut joskus lääkäriin tai sairaalaan ja 14 prosenttia oli saanut ensiapua, eli suurella osalla väkivalta oli ainakin joskus aiheuttanut myös hoitoa vaatineita vammoja.

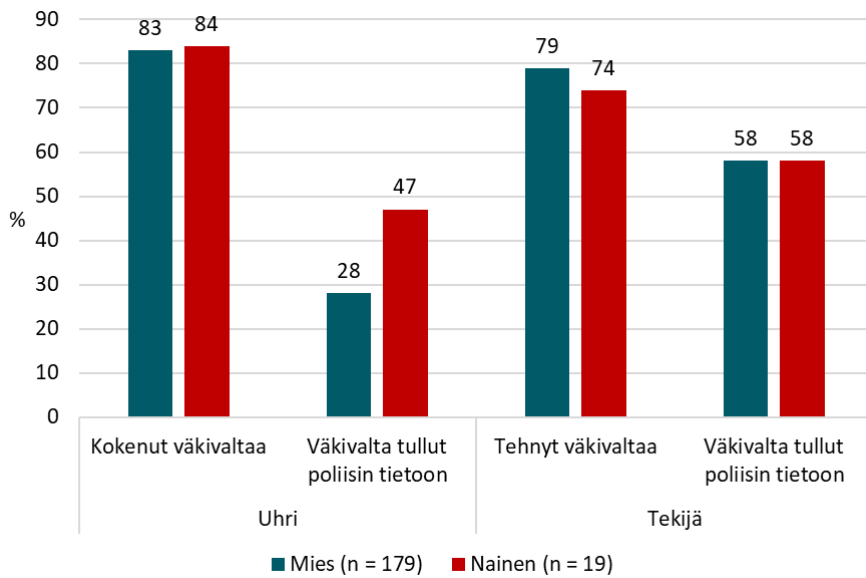
Vastaavat lisäkysymykset esitettiin myös väkivaltaa tehneille, ja kuten uhrikokemusten kohdalla, vastaaja sai valita kysymyksissä kaikki sopivat vaihtoehdot. Väkivallan uhrina oli ollut useimmiten puolittu (62 % väkivaltaa tehneistä), tuntematon (53 %) tai muu tekijän lähemmin tuntema henkilö, joka ei kuitenkaan ollut perheenjäsen (29 %). Avo- tai aviopuoliso tai seurustelukumppani oli ollut uhrina 10 prosentilla tekijöistä ja muu perheenjäsen 13 prosentilla. Noin viidennes (18 %) väkivallan tekijöistä ilmoitti, ettei väkivallan uhri ollut tarvinnut sairaalahoitoa. Lähes puolet vastaajista (48 %) oli kuitenkin ainakin kerran aiheuttanut vammoja, jotka olivat

vaatineet lääkäriä tai sairaalahoitoa, ja 11 prosenttia ilmoitti, että ensiapu oli riittänyt.

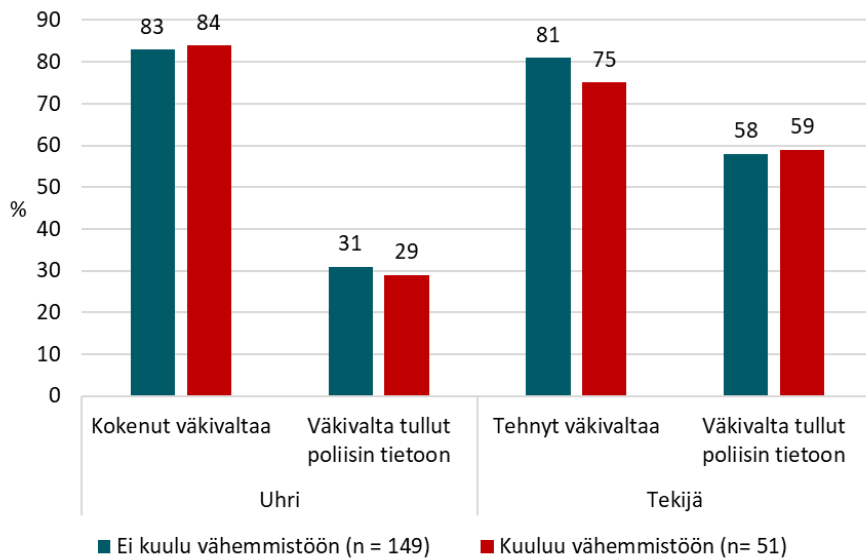
Kuvioissa 5 ja 6 väkivallan tekemistä, kokemista ja tekojen tulemista poliisiin tietoon tarkastellaan sukupuolen ja vähemmistöön kuulumisen mukaan. Fyysisen väkivallan uhrikokemuksissa, teoissa tai näiden tulemisessa poliisiin tietoon ei ole tilastollisesti merkitseviä eroja sukupuolen (kuvio 5) tai sen mukaan, kokiko vastaaja kuuluvansa vähemmistöön vai ei (kuvio 6). On kuitenkin syytä huomata, että etenkin naisia on aineistossa hyvin vähän ($n = 19$).

Naiset ja miehet olivat joutuneet lähes yhtä usein fyysisen väkivallan uhreiksi (83 % miehet; 84 % naiset). Miehistä 28 prosenttia oli ollut vähintään kerran uhrina teossa, joka oli tullut poliisiin tietoon. Naisista vastaava osuus oli 47 prosenttia. Miehet ja naiset olivat lähes yhtä usein tehneet fyysistä väkivaltaa vähintään kerran (79 % miehet; 74 % naiset) ja yli puolet ilmoitti, että ainakin yksi väkivallanteko oli tullut joskus poliisiin tietoon (58 % miehet; 58 % naiset).

Fyysisen väkivallan uhriksi oli joutunut 84 prosenttia vähemmistöön kuuluvista vastaajista ja 83 prosenttia muista. Uhrikokemusten kohdalla se, että ainakin yksi väkivallanteko oli tullut poliisiin tietoon, oli myös tässä tarkastelussa molemmissa ryhmissä harvinaisempaa (31 % ei vähemmistöön kuuluvista; 29 % vähemmistöön kuuluvista) kuin tekojen kohdalla (58 % ei vähemmistöön kuuluvista; 59 % vähemmistöön kuuluvista). Vähemmistöön kuuluvista vastaajista 75 prosenttia ilmoitti tehneensä joskus fyysistä väkivaltaa, kun taas muilla vastaava osuus oli 81 prosenttia.

Kuvio 5 Väkivalta ja sen tuleminen poliisin tietoon sukupuolen mukaan, %

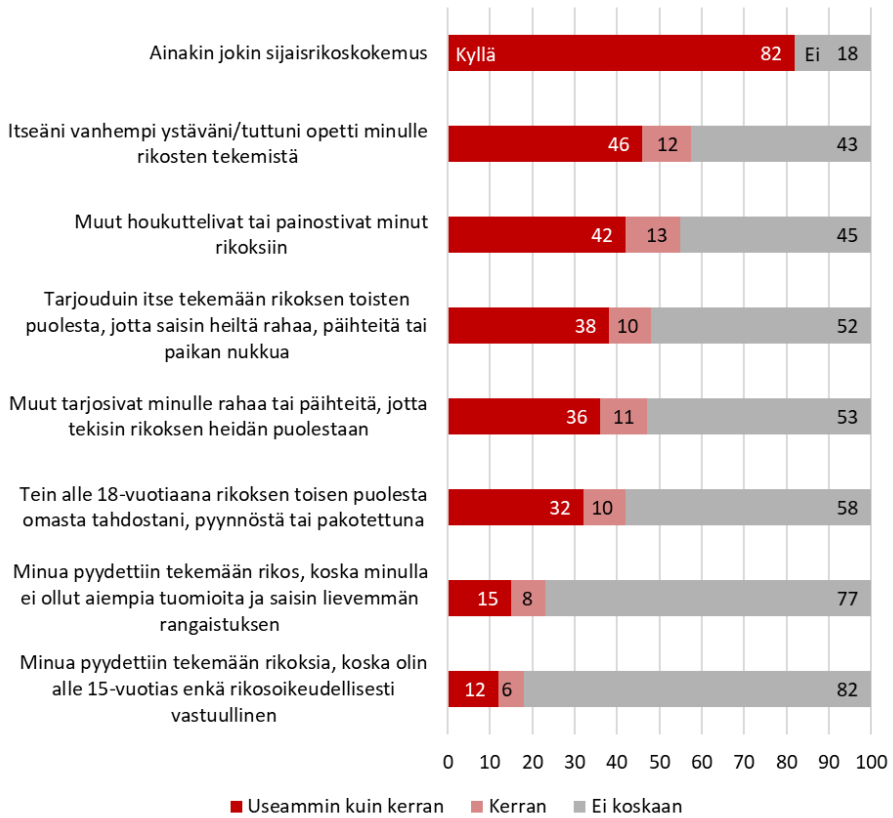
Kuvio 6 Väkivalta ja sen tuleminen poliisin tietoon vähemmistöön kuulumisen mukaan, %

Sijaisrikollisuus

Tehdyn ja koetun väkivallan lisäksi vangeilta kysyttiin sijaisrikollisuudesta ja rikosten tekemisestä toisen puolesta, kuten oliko joku joskus houkuttellut tai painostanut vastaajaa rikokseen hänen ollessaan alle 18-vuotias. Sijaisrikollisuudella (*crime by proxy*) tarkoitetaan tilanteita, joissa joku tekee rikoksen toisen henkilön puolesta. Kyse voi olla siitä, että joku pyytää, painostaa, palkkaa tai pakottaa toisen henkilön tekemään rikoksen. Lisäksi ilmiöön kuuluvat myös tilanteet, joissa joku itse tarjoutuu tekemään rikoksen tai rikoksia toisen puolesta, pelkästään altruistisesti tai saadakseen etuja, kuten rahaa tai asuinpaikan. Suomalaisessa kriminologiassa ilmiötä on tutkittu ainakin 2000-luvun alusta saakka (Kivivuori ym. 2004; Kivivuori 2007). Vankipopulaatiossa ilmiötä on tutkittu lyhytaikaisvankitutkimuksen yhteydessä (Kivivuori 2011).⁴

Nuorten vankien keskuudessa sijaisrikoskokemusten eri tyypit olivat verraten yleisiä (kuvio 7). Yli puolet vastaajista oli kokenut rikokseen houkuttelua ja painostamista (55 %) tai tilanteen, jossa vanhempi ystävä tai tuttu opetti hänelle rikoksen tekemistä (58 %). Itse tarjoutuminen rikokseen oli niin ikään yleistä: lähes puolet vangeista oli tarjoutunut rikokseen saadakseen rahaa, päihteitä tai paikan, jossa nukkua (48 %). Harvinaisempia sijaisrikostilanteita olivat ne, joissa vastaaja tiesi motiivin liittyvän rikoslain kiertämiseen. Vajaata neljännestä (23 %) oli pyydetty tekemään rikos ensikertalaisuuden vuoksi, ja vajaata viidennestä (18 %) rikosvastuun ikärajan kiertämiseksi. Kaiken kaikkiaan valtaosa (82 %) ilmoitti kokeneensa vähintään kerran jonkin esitetyistä sijaisrikollisuuden muodoista.

4 Sijaisrikollisuutta on järjestäytyneen rikollisuuden tutkimuksessa käsitelty ihmiskauppan (ks. Kenttälä 2025) ja ”rikos palveluna” -käsitteiden kautta.

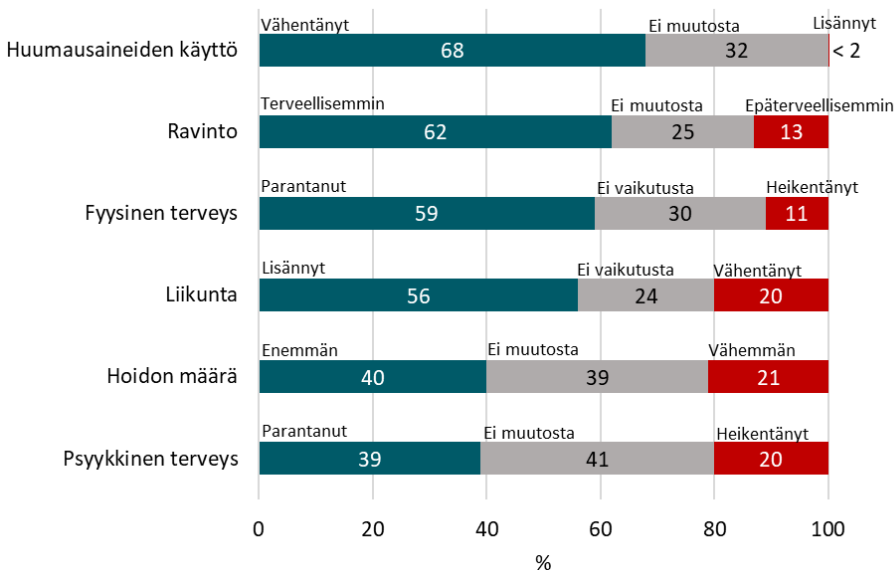

Kuvio 7 Sijaisrikollisuuskokemukset ja rikoksiin houkuttelemisen kerran tai useammin alle 18-vuotiaana, % (n = 198–200)

8 Vankeusaika

Vankeuden suhde terveyteen on tärkeä ja suhteellisen paljon tutkittu aihe. Kyselyn avulla haluttiin tarkastella myös vankien omia arvioita vankeuden vaikutuksista heidän hyvinvointiinsa. Vastaajia pyydettiin arvioimaan, miten vankeus oli vaikuttanut heidän terveytensä eri osa-alueisiin. Lisäksi kysyttiin, oliko vastaaja saanut vankeudessa enemmän tai vähemmän terveydenhuoltoa kuin vapaudessa. Itse tehty arvio ei osoita syysuhteen olemassaoloa, mutta se on silti kuvailevana tietona huomionarvoinen. Nuorten vankien elämänkaaritutkimuksen pitkittäisasetelma mahdollistaa myöhemmin sen arvioinnin, onko subjektiivinen terveysvaikutuskokemus yhteydessä uusintarikollisuuteen tai sosiaaliseen integroitumiseen.

Nuorten vankien arviot vankeuden vaikutuksesta hyvinvointiin olivat pääasiassa positiivisia tai neutraaleja (kuvio 8). Yli puolet vangeista arvioi myös syöneensä terveellisemmin vankeuden aikana (62 %) ja että vankeus oli parantanut heidän fyysistä terveyttään (59 %) ja lisännyt liikuntaa (56 %). Huumausaineiden käytön vähenemisestä ilmoitti 68 prosenttia. Vastaajista 40 prosenttia oli sitä mieltä, että he olivat saaneet vankeusaikana enemmän terveydenhuoltoa kuin vapaudessa ennen rangaistusta, ja lähes yhtä suuri osa (39 %) koki, että vankeus oli parantanut heidän psyykkistä terveyttään. Viidennes vastaajista (20–21 %) toisaalta koki, että vankeus oli heikentänyt heidän psyykkistä terveyttään, vähentänyt liikuntaa ja että he olivat saaneet vähemmän terveydenhuoltoa kuin vapaudessa.

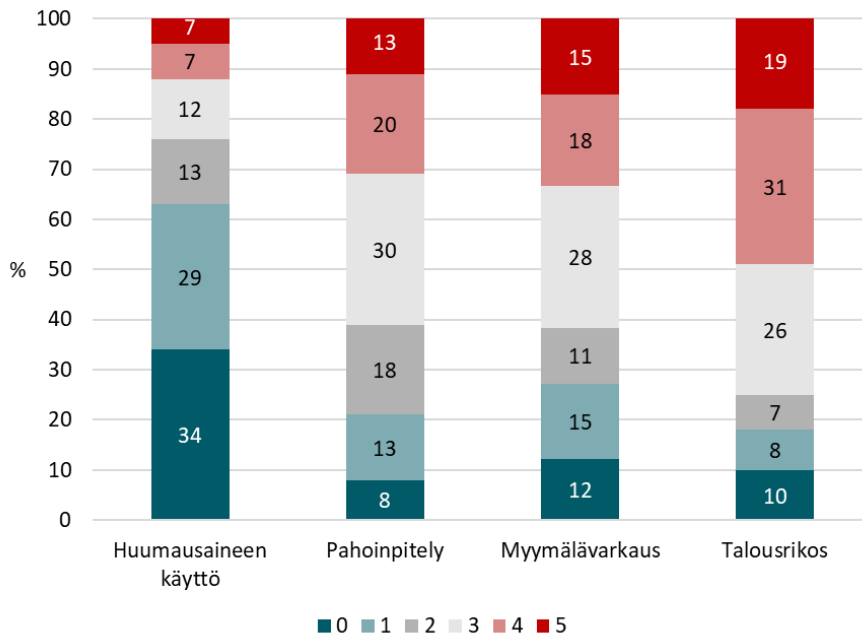
Kuvio 8 Vastaajan arvio vankeuden vaikutuksesta terveyden ja hyvinvoinnin eri osa-alueisiin, % (n = 196–198)

Fyysisen ja psyykkisen terveyden parantumisesta ilmoittivat erityisesti he, jotka olivat kokeneet saaneensa vankeusaikana sitä edeltäneeseen aikaan nähden enemmän terveydenhuoltoa. Vangeista, jotka kokivat saaneensa enemmän terveydenhuoltoa vankeusaikana, valtaosa (71 %) koki fyysisen terveytensä parantuneen, kun taas heistä, jotka kokivat saaneensa vähemmän tai saman verran terveystalvueluita aikaisempaan nähden, puolet (51 %) koki terveytensä parantuneen. Psyykkisen terveyden kohdalla enemmän terveystalvueluita saaneista 59 prosenttia koki mielenterveytensä parantuneen, kun taas vähemmän tai saman verran terveystalvueluita saaneilla vastaava osuus oli 25 prosenttia. Kaikki edellä kuvatut yhteydet hoidon saatavuuden ja koetun terveyden osalta olivat tilastollisesti merkitseviä ($p < 0,05$). On kuitenkin hyvä huomata, että vangit, jotka eivät olleet kokeneet terveytensä parantuneen tai saaneensa enemmän terveystalvueluja, saattoivat myös olla jo lähtökohtaisesti terveempiä.

Tarkastelimme nuorten vankien kokemuksia vankeuden vaikutuksista heidän terveyteensä tarkemmin sen mukaan, olivatko he käyttäneet huumausaineita 12 kuukauden aikana ennen vankeusrangaistusta. Koettu fyysisen ja psyykkisen terveyden parantuminen oli yhteydessä huumausaineiden käyttöön ennen vankeutta tilastollisesti merkitsevällä tavalla (kaikki ilmoitetut erot $p < 0,05$). Fyysisen terveyden parantumisesta ilmoitti 64 prosenttia huumausaineita käyttäneistä ja 30 prosenttia heistä, jotka eivät olleet käyttäneet huumausaineita ennen vankeusrangaistustaan. Vastaavasti psyykkisen terveyden koki parantuneen 43 prosenttia huumausaineita käyttäneistä, kun taas muilla vastaava osuus oli 15 prosenttia. Sen sijaan he, jotka eivät olleet käyttäneet huumausaineita ennen vankeusrangaistusta, kokivat useammin, ettei vankeudella ollut vaikutusta heidän terveydentilaansa (fyysinen 56 % vs. 26 %; psyykkinen 59 % vs. 39 %).

9 Pelote, rangaistus ja vapautuminen

Nuorten vankien elämänkaaritutkimuksen kyselyyn sisällytettiin kysymyksiä koetusta rangaistuksen todennäköisyydestä ja ankaruudesta. Kysymykset liittyivät oleellisesti kriminologisen pelotetutkimuksen perinteeseen ja havaintoon, jonka mukaan pelotteen havaitseminen on sen vaikutuksen kannalta keskeinen seikka (*perceptual deterrence research*, ks. Ellonen ym. 2024, 175–76). Kansainvälisesti alan tutkimusta on verraten paljon, mutta kotimaista tutkimusta vain vähän. Nuorten vankien elämänkaaritutkimus täydentää osaltaan tätä tutkimusvajetta. Kyselyssä vankeja pyydettiin arvioimaan oman rangaistuksensa ankaruutta sekä omaa tulevaa rikoskäyttäytymistään. Lisäksi kysyttiin, millaiseksi vastaaja koki kiinnijäämisriskin eräistä rikoksista Suomessa.

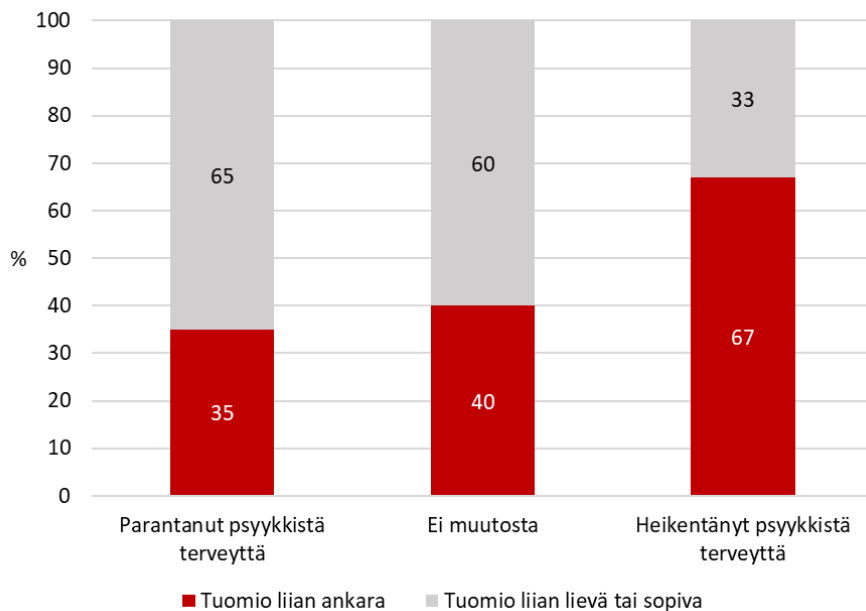

Kuvio 9 Oletettu kiinnijäämisriski eräistä rikosteista asteikolla 0 pieni riski – 5 suuri riski, % (n = 196–199)

Kuviossa 9 esitetään nuorten vankien arviot kiinnijäämisriskistä Suomessa neljästä eri rikosteosta: huumausaineen käytöstä, pahoinpitelystä, myymälävarkaudesta ja talousrikoksesta. Useimmat vastaajat pitivät huumausaineen käytön kiinnijäämisriskiä kaikkein pienimpänä: 63 prosenttia vastaajista arvioi kiinnijäämisriskin olevan pieni (0–1 viisiportaisella asteikolla), neljäsos arvioi sen olevan kohtalainen (2–3) ja vain 14 prosenttia suuri

(4–5). Pahoinpitelyn kohdalla vain 21 prosenttia piti kiinnijäämisriskiä pienenä, lähes puolet (48 %) sen sijaan kohtalaisena ja 33 prosenttia suurena. Myymälävarkauden kohdalla tulos on samansuuntainen kuin pahoinpitelyn kohdalla: vastaajista 27 prosenttia piti kiinnijäämisriskiä pienenä, 39 prosenttia kohtalaisena ja 33 prosenttia suurena. Talousrikoksissa kiinnijäämisriskiä pidettiin muita rikostyyppisiä useammin suurena. Puolet vastaajista (50 %) arvioi kiinnijäämisriskin suureksi, 33 prosenttia kohtalaiseksi ja vain 18 prosenttia pieneksi.

Vankeja pyydettiin lisäksi arvioimaan heidän nykyisen rangaistuksensa ankaruutta suhteessa siihen rikokseen tai rikoksiin, joista he olivat tuomion saaneet. Yli puolet (54 %) vastaajista piti rangaistustaan sopivana. Vastaajista 30 prosenttia piti rangaistustaan liian ankarana ja 14 prosenttia aivan liian ankarana. Vain 3 prosenttia oli sitä mieltä, että rangaistus oli liian lievä ja yksikään ei pitänyt rangaistustaan aivan liian lievänä.

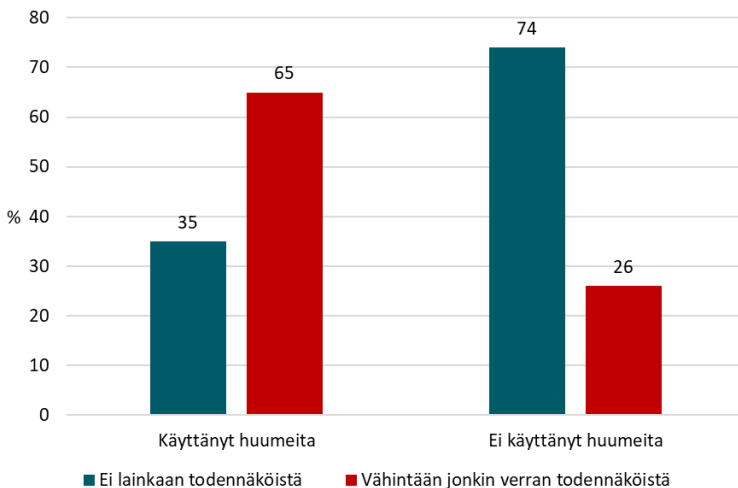
Kuvio 10 Nykyisen rangaistuksen koettu ankaruus sen mukaan, kokiko vastaaja psyykkisen terveytensä parantuneen, pysyneen samana vai heikentyneen vankeuden aikana, % (n = 198)

Tarkastelimme vankeusrangaistuksen ankaruuden kokemista tarkemmin sen mukaan, miten vanki oli kokenut rangaistuksen vaikuttavan hänen psyykkiseen terveyteensä (kuvio 10). Yli puolet (67 %) vastaajista, jotka raportoivat vankeuden heikentäneen heidän mielenterveyttään, koki tuomionsa liian ankaraksi. Sen sijaan heistä, jotka kokivat psyykkisen terveytensä parantuneen tai pysyneen samanlaisena vankeusaikana, useampi

koki tuomionsa liian lieväksi tai sopivaksi (60–65 %; $p < 0,05$). Kokemus vankeusrangaistuksen mielenterveyttä heikentävästä vaikutuksesta oli siis yhteydessä rangaistuksen kokemiseen liian ankaraksi.

Kriminologisen tutkimuksen perusteella ihmiset pystyvät melko hyvin arvioimaan omaa tulevaa toimintaansa (Kivivuori ym. 2012). Siksi nuorten vankien elämäntutkimuksessa vangeilta kysyttiin heidän omaa arviotaan vankilaan palaamisesta jonkin vankeustuomion jälkeen tehdyn uuden rikosteen vuoksi. Vastaajista 40 prosenttia ei pitänyt lainkaan todennäköisenä sitä, että he palaisivat vapauduttuaan vankilaan. Sen sijaan 45 prosenttia piti tätä jonkin verran todennäköisenä. Tätä pessimistisemmät arviot olivat kuitenkin harvinaisia (melko todennäköisenä 7 %; todennäköisenä 3 % ja hyvin todennäköisenä 4 %).

Kuviossa 11 arvio vankeusrangaistuksen uusimisesta on esitetty sen mukaan, oliko vastaaja käyttänyt huumeita 12 kuukauden aikana ennen nykyistä vankeusrangaistustaan. Vastausasteikko on jaettu kahteen luokkaan: ei lainkaan todennäköistä ja vähintään jonkin verran todennäköistä. Huumeita käyttäneet arvioivat muita useammin vankilaan palaamisen olevan vähintään jonkin verran todennäköistä ($p < 0,001$). Heistä yli puolet (65 %) piti vankilaan palaamista vähintään jonkin verran todennäköisenä, kun taas vastaajilla, jotka eivät olleet käyttäneet huumeita, vastaava osuus oli 26 prosenttia. Vastaajista, jotka eivät olleet käyttäneet huumeita, lähes kolme neljästä (74 %) ei pitänyt vankilaan palaamista lainkaan todennäköisenä. Tarkastelussa vankeutta edeltävä huumeiden käyttö oli siis yhteydessä kohonneeseen itse arvioituun todennäköisyyteen palata vankilaan.

Kuvio 11

Miten todennäköisenä vastaaja piti, että hän tulee uudestaan vankilaan tehtyään rikoksen nykyisen vankeusrangaistuksen jälkeen sen mukaan, oliko vastaaja käyttänyt huumeita ennen vankeusrangaistuksen alkamista, % (n = 196)

10 Yhteenveto

Tässä raportissa on kuvattu Nuorten vankien elämänkaaritutkimuksen lähtökyselyn ensituloksia kyselyn keskeisten teemojen osalta. Esitetyt tulokset tuottavat tärkeää kuvailevaa tietoa ajan myötä muodostuvasta tutkimusaineistosta, johon liitetään myöhemmin rekisteriaineistoja. Näin muodostuva pitkittäisaineisto mahdollistaa lukuisien erilaisten tutkimuskysymysten tarkastelun. Vaikka tässä raportissa käytetty aineisto on verrattain pieni ja luonteeltaan ei-edustava näyte, havainnot ovat myös itsenäisesti tarkasteltuna tärkeitä sekä tutkimuksellisesti että käytännön kannalta.

Kyselyn tulosten perusteella monenlaiset vaikeudet ovat tutkimukseen osallistuneiden joukossa hyvin yleisiä, ja nämä kokemukset liittyvät vastaajien koko elämänkaareen lapsuudesta aikuisuuteen. Lapsuuden kokemusten osalta aineistossa korostuvat koulu- ja oppimishaasteet: noin kaksi kolmasosaa kyselyyn vastanneista vangeista oli ollut kouluaikana erityisluokalla, ja viidesosalla vastaajista oli todettu lukihäiriö. Osuudet ovat linjassa aikaisempien tutkimusten tuottamien arvioiden kanssa: aiemman tutkimuksen perusteella on arvioitu, että vähintään viidesosalla suomalaisista vangeista olisi vaikea-asteinen lukivaikeus (Rautanen ym. 2023, 171). Oppimisvaikeuksista vapaaksi -hankkeen yhteydessä havaittiin, että 70 prosentilla tutkituista rikostaustaisista nuorista oli vähintään lievempiä vaikeuksia lukemisessa tai kirjoittamisessa (Gullman ym. 2011).

Lapsuuden haitallisista kokemuksista nuorten vankien keskuudessa tyypillinen oli myös vanhemman alkoholiongelma. Vaikeiden elämänkulkujen ylisukupolvisuuteen viittaa lisäksi se, että neljäsosalla vastaajista vanhempi tai muu huoltaja oli ollut vankilassa. Pääsääntöisesti aikuisuuteen sijoituvista haastavista elämäkokemuksista aineistossa hyvin yleisiä olivat kokemukset asumisen epävakaudesta: lähes 70 % vangeista oli joskus ollut asunnottomana ja yli puolet saanut joskus hädän. Tulosten perusteella myös erilaiset itsetuhoisuuden muodot olivat verrattain yleisiä kokemuksia nuorten vankien keskuudessa.

Erilaisia haastavia elämäkokemuksia ja kouluvaikeuksia koskevia tuloksia arvioitaessa on kuitenkin huomattava, ettei näiden yleisyydestä nuorten vankien keskuudessa voi päätellä kyseisten kokemusten olevan vankien rikosuran syy. On hyvin mahdollista, että jokin kolmas tekijä vaikuttaa sekä erilaisiin negatiivisiin elämäkokemuksiin että rikollisuuteen. Lisäksi syy-suhde voi toimia myös käänteisesti siten, että rikollisuus aiheuttaa erilaisia muita haasteita elämään. Esimerkiksi asunnottomuus saattaa aiheuttaa epävarmuutta vapautumiseen ja vankeuden jälkeiseen elämään. Carlingin (2025, 45) tutkimuksessa kyselyyn vastanneista vangeista 23 prosenttia vapautui ilman tietoa omasta asunnosta.

Huumausaineiden käyttö ennen vankeusaikaa oli erittäin yleistä vastaajien joukossa: lähes 90 prosenttia kyselyyn vastanneista vangeista oli käyttänyt jotain huumetta vuoden sisällä ennen vankilaan tuloa. Noin puolet vangeista oli käyttänyt elämänsä aikana suonensisäisiä huumeita, ja yliannostuksen ottaneiden vastaajien osuus oli samansuuruinen. Osuudet ovat hyvin samanlaisia kuin vankiväestötutkimuksessa, jonka mukaan huumeisiin liittyvät käyttöhäiriöt olivat yleisimpiä alle 30-vuotiailla vangeilla; heistä 84 prosenttia täytti käyttöhäiriön kriteerit (Rautanen ym. 2023, 115). Alle 30-vuotiaista 54 prosenttia oli käyttänyt huumausaineita pistämällä, mikä oli hieman harvinaisempaa kuin 30–47-vuotiailla (62 %) (mts. 123).

Kyselyn tulosten perusteella myös kokemukset fyysiseen vammaan johtaneesta väkivallasta ovat kyselyyn vastanneiden joukossa erittäin yleisiä, ja vain pienellä osalla vastaajista ei ollut kokemusta tällaisen väkivallan tekemisestä tai uhriksi joutumisesta elämänsä aikana. Vangit ilmoittivat väkivallasta myös vankeuden aikana, vaikkakin nämä kokemukset olivat harvinaisempia. Kokonaisuudessaan tulokset ovat linjassa vankiväestötutkimuksen havaintojen kanssa, joiden perusteella kaiken ikäisistä vangeista 92 prosenttia ilmoitti kokeneensa väkivaltaa joskus elämänsä aikana ja 12 prosenttia vankeuden aikana (Rautanen ym. 2023, 59, 61). VASORA-kyselyssä vakavaa väkivaltaa ennen vankeutta tai vankeusaikana oli kokenut hieman harvempi, mutta kuitenkin yli puolet (65 %) vastaajista (Saari 2021b, 155). Vaikka suurin osa vangeista piti vankilaa itselleen turvallisena paikkana, noin viidennes koki turvattomuutta (mts. 156, 171).

Kyselyyn vastanneiden vankien joukossa myös kokemukset sijaisrikollisuudesta olivat yleisiä: tällaisia kokemuksia oli yli 80 prosentilla vastaajista. Tämän perusteella ei kuitenkaan voida arvioida sitä, mikä on sijaisrikoskokemusten rooli rikosurien syntymisessä ja jatkumisessa, vaikka eräitä viitteitä niiden roolista on saatu aiemmassa tutkimuksessa (Alastalo 2017). Sijaisrikollisuutta havaittiin myös Lyhytaikaisvankitutkimuksessa (Kivivuori 2011; Alastalo 2017). Nuorten vankien elämäkaaritutkimuksen seurantavaihe tarjoaa keinoja asian perusteellisempaan arviointiin.

Nuorten vankien omat arviot vankeusajan vaikutuksesta heidän hyvinvointiinsa olivat pääsääntöisesti positiivisia tai neutraaleita. Näitä havaintoja on syytä arvioida sitä taustaa vasten, että vankien terveys on keskimäärin heikompaa kuin muun väestön. Vankiterveyskyselyn perusteella tiedetään, että vankien pitkäaikaissairastaminen ja terveyspalveluiden käyttö on yleisempää kuin muulla väestöllä, minkä lisäksi noin neljännes vangeista on terveyspalvelujen suurkäyttäjiä (Rautanen ym. 2023, 213).

Tämän raportin tarkastelujen perusteella parantuneeksi koettu terveys olikin yhteydessä lisääntyneeseen terveyspalveluiden käyttöön. Lisäksi koettu fyysisen ja psyykkisen terveydentilan paraneminen oli tyypillisempää niillä vangeilla, jotka olivat ennen vankeutta käyttäneet huumeita.

Tulokset antavat siis viitteitä siitä, että vankilan tarjoamien terveystalvaiden lisäksi myös vankien oma terveydellinen tausta vaikuttaa vankeuden koettuihin terveyshyötyihin. Tämä on yhdenmukaista laajaa rekisteriaineistoa hyödyntäneen ruotsalaistutkimuksen kanssa: tutkimuksessa havaittiin vankeuden pidentämisen lisänneen vankien terveyttä (Hjalmarsson ja Lindquist 2022). Tämän taas on arveltu johtuvan terveydenhuollon ja kuntoutuksen saamisesta vankeuden aikana sekä päihde-ehdoisen elämäntavan pidemmästä taukoamisesta (mts. 235–236).

Vaikka tässä kyselyssä vankien omat arviot vankeuden vaikutuksista olivat positiivisia tai neutraaleita, saman tyyppiset teemat – fyysinen ja psyykinen terveys, liikunta, ravinto, päihheet ja hoidon saatavuus – nousivat esiin muissa vangeille ja vankilahenkilöstölle suunnatuissa kyselyissä kehityskohteina. Etenkin suljettujen vankiloiden kohdalla tarve liikunnalle ja ulkoilulle korostui sekä vankien että henkilökunnan vastauksissa (Tyni ym. 2025, 107). Rikosseuraamuslaitoksen laatututkimuksessa keskeiseksi kehittämiskohteeksi nousivat vankien toimintojen ja terveystalvaiden saatavuus sekä ruokahuolto (Blomster ym. 2024). Vangit ovat toivoneet pääsevänsä nykyistä paremmin terveydenhuollon palveluihin, enemmän tukea ja apua ahdistuneisuuteen, masennusoireisiin ja henkiseen jaksamiseen, sekä enemmän päihdetyötä ja päihdeongelman hoitoa (Tyni ym. 2025, 97–99). Myös Carlingin (2025) tutkimuksessa nousi esiin, että päihdekuntoutuksen saatavuudessa vankeusaikana oli ollut haasteita (mts. 88). Sekä henkilöstö että vangit ovat nähneet kuitenkin monilla päihheet juurisyyinä rikosten tekemiselle ja päihdeongelman tehokasta hoitamista on pidetty tärkeänä tekijänä rikollisesta elämäntavasta irtautumisessa (Tyni ym. 2025; Carling 2025, 68).

Arvioituun kiinnijäämisriskiin, rangaistuksen ankaruuteen sekä itsearvioituun tulevaan rikollisuuteen liittyvät vastaukset tarjoavat kiinnostavia mahdollisuuksia tutkimuksen seurantavaiheessa, jossa kyselyvastauksia voidaan tarkastella suhteessa vankeuden jälkeiseen viranomaisten tietoon tulleeseen rikollisuuteen. Yli puolet vastaajista piti saamaansa rangaistusta sopivana suhteessa tehtyyn rikokseen, mutta merkittävä osa myös liian ankarana (44 %). Tulosta voi jossain määrin verrata Carlingin (2025, 56–57) tutkimukseen, jossa 59 prosenttia vangeista arvioi rangaistuksensa vähintään suhteellisen oikeudenmukaiseksi ja neljännes ei kokenut rangaistusta ollenkaan oikeudenmukaisena.

Nuorten vankien omassa arvioissa siinä, miten todennäköisenä he pitivät vankilaan palaamista, esiintyi vaihtelua. Arviot olivat yhteydessä vankeutta edeltäneeseen huumeiden käyttöön: huumeita käyttäneet vangit arvioivat palaavansa vankilaan todennäköisemmin. Nuorista vangeista 40 prosenttia ei kuitenkaan pitänyt vankilaan palaamista lainkaan todennäköisenä ja vain 4 prosenttia piti sitä erittäin todennäköisenä, mikä on linjassa

vankiväestötutkimuksen tulosten kanssa. Vankiväestötutkimukseen vastanneista lähes puolet arvioi irrottautuvansa vankilasta ja vain harva juuttuvansa vankilakierteeseen vankeuden päättymistä seuraavien viiden vuoden aikana (Rautanen ym. 2023, 43). Niin ikään Carlingin (2025) tutkimuksessa 73 prosenttia vastaajista arvioi kykynsä irtautua rikollisuudesta hyvin korkeaksi tai korkeaksi. Vain 5 prosenttia piti kykyään irtautua rikollisuudesta matalana tai hyvin matalana, ja heistä valtaosalla oli ollut jo aikaisempia vankeustuomioita (mts. 64).

Aiemman tutkimuksen perusteella näyttää myös siltä, että ihmiset pystyvät melko hyvin arvioimaan omaa tulevaa rikoskäyttäytymistään (Kivivuori ym. 2012). Se, miten hyvin Nuorten vankien elämänkaaritutkimukseen osallistuneiden vapautuvien vankien arviot omasta tulevasta rikoskäyttäytymisestään pitävät paikkansa, jää nähtäväksi tutkimuksen myöhemmissä vaiheissa.

Kiitokset

Haluamme kiittää Rikosseuraamuslaitosta tutkimuksen mahdollistamisesta, sekä etenkin Jukka Leinosta, Antti Kääriälää, Venla Salmea ja Sasu Tyniä tärkeästä panoksesta tutkimuksen suunnittelemisessa ja toteutuksessa. Kiitos HelsinkiMission Aggredi-väkivaltatyön asiantuntijoille sekä mentoreille, joilta saimme arvokkaita kommentteja kyselylomakkeeseen. Lämmin kiitos myös Ulos epätoivosta -hankkeen tutkijakollegoille sekä Nuorten vankien elämänkaaritutkimuksen parissa työskennelleille tutkimusavustajille Minja Purhoselle ja Essi Pentikäiselle.

Suurin kiitos Nuorten vankien elämänkaaritutkimuksen toteuttamisesta kuuluu kaikille aineiston keräämiseen osallistuville vankiloille, tutkimuksen yhteyshenkilöille ja erityisesti niille vangeille, jotka ovat vastanneet kyselyyn.

Rahoitus

Ulos epätoivosta -hankkeen ja Nuorten vankien elämänkaaritutkimuksen on rahoittanut Strategisen tutkimuksen neuvosto (rahoitus nro 352600 ja 352601).

Kirjallisuus

- Aaltonen, Mikko, Janne Kivivuori, Sasu Tyni, Martti Lehti ja Miialiila Virtanen. 2021. "Vapautuneiden vankien asunnottomuus: kehitys, taustatekijät ja yhteys uusintarikollisuuteen." *Lakimies* 119 (3–4): 412–38. <https://journal.fi/lakimies/article/view/95377>.
- Alastalo, Annastiina. 2017. "Sijaisrikoskokemukset rikosuran alussa ja tuleva rikosura: rikoksiin yllyttämisen yhteys rikosten tekoon vankilatuomion päättymisen jälkeen lyhytaikaisvangeilla." Maisterintutkielma, Helsingin yliopisto. Helda, Helsingin yliopiston julkaisuarkisto. <http://hdl.handle.net/10138/193684>.
- Blomster, Peter, Jukka Leinonen, Antti Kääriälä ja Juuso Savioja. 2024. *Rikosseuraamuslaitoksen laatukysely 2022: Kyselyn tulokset*. Rikosseuraamuslaitoksen monisteita 2/2024. <https://www.rikosseuraamus.fi/app/uploads/sites/11/2024/11/Laatukysely-2022.pdf>.
- Carling, Chris. 2025. *Vapautuvien vankien haasteet*. Katsauksia 75/2025. Helsingin yliopisto, Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti. <http://hdl.handle.net/10138/606756>.
- Ellonen, Noora, Janne Kivivuori, Satu Rantaeskola, Mikko Aaltonen, Antti Latvala ja Sasu Tyni. 2024. *Kriminaalipolitiikka: Tavoitteet, keinot ja vaikutukset*. Gaudeamus.
- Gullman, Mirva, Kati Sunimento ja Pirjo Poutala. 2011. *Oppimisvaikeuksista vapaaksi -hankkeen loppuraportti*. Monisteita 3/2011. Kriminaalihuollon tukisäätiö. https://rets.fi/wp-content/uploads/2018/04/oppiva_loppuraportti.pdf.
- Hjalmarsson, Randi ja Matthew J. Lindquist. 2022. "The Health Effects of Prison." *American Economic Journal: Applied Economics* 14 (4): 234–70. <https://www.aeaweb.org/articles?id=10.1257/app.20200615>.
- Kenttälä, Jenna. 2025. "Tekijän ja uhrin päällekkäisyys ihmiskaupparikollisuudessa: Ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmän asiantuntijoiden tulkintoja ilmiöstä Suomessa." Maisterintutkielma, Helsingin yliopisto. Helda, Helsingin yliopiston julkaisuarkisto. <http://hdl.handle.net/10138/596342>.
- Kivivuori, Janne. 2007. "Crime by Proxy. Coercion and Altruism in Adolescent Shoplifting." *British Journal of Criminology* 47 (5): 817–33. <https://www.jstor.org/stable/23639308>.
- Kivivuori, Janne. 2011. *Rikollisten veljeys: kriminologisia näkökulmia rikollisten sosiaalisiin suhteisiin*. Rikosseuraamusalan koulutuskeskus.
- Kivivuori, Janne, Terhi Hakamo, Sanna Rönkä ja Suvi-Tuuli Waltari. 2004. "Nuorten sijaisrikollisuus." *Yhteiskuntapolitiikka* 69 (3): 269–77. <https://urn.fi/URN:NBN:fi-fe201209117007>.
- Kivivuori, Janne ja Henrik Linderborg. 2009. *Lyhytaikaisvanki: tutkimus lyhytaikaisvankien elinoloista, elämäntilasta ja rikollisuudesta*. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 248.

- Kivivuori, Janne ja Henrik Linderborg. 2010. "Negative life events and self-control as correlates of self-assessed re-offending probability among Finnish prisoners." *European Journal of Criminology* 7 (2): 123–39. <https://doi.org/10.1177/1477370809354139>.
- Kivivuori, Janne, Henrik Linderborg, Sasu Tyni ja Mikko Aaltonen. 2012. *The Robustness of Self-Control as a Predictor of Recidivism*. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen verkkokatsauksia 25/2012. <http://hdl.handle.net/10138/152576>.
- Laine, Riku, Mikko Aaltonen, Pekka Martikainen ja Mikko Myrskylä. 2025. "Industry-specific Labour Demand, Post-prison Employment and Recidivism – Evidence from Finland." *Journal of Quantitative Criminology* 41: 293–313. <https://doi.org/10.1007/s10940-024-09599-y>.
- Laine, Riku, Mikko Aaltonen, Mikko Myrskylä ja Pekka Martikainen. 2024. "Sociohistorical context and post-prison life course." *Journal of Criminal Justice* 95:102312. <https://doi.org/10.1016/j.jcrimjus.2024.102312>.
- Laine, Riku, Mikko Myrskylä, Teemu Kaskela ja Tuuli Pitkänen. 2022. "Imprisonment, community sanctions and mortality by cause of death among patients with substance use disorder – a 28-year follow-up using Finnish register data." *Drug and Alcohol Dependence* 232:109327. <https://doi.org/10.1016/j.drugalcdep.2022.109327>.
- Liimatainen, Anu ja Kati Rantala. 2016. *Vankeuslakiuudistuksen arviointitutkimuksen yhteenveto*. Katsauksia 17/2016. Helsingin yliopisto, Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti. <http://hdl.handle.net/10138/170067>.
- Rautanen, Mika, Kennet Harald ja Sasu Tyni, toim. 2023. *Vankien terveys ja hyvinvointi 2023: Wattu IV -vankiväestötutkimus*. Raportti 007/2023. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-408-148-1>.
- Saari, Juho. 2021a. "Suomalaisen vangin tulevaisuus." Teoksessa *Suomalainen vanki: arjen rakenteet ja elämänlaatu vankilassa*, toimittajat Sakari Kainulainen ja Juho Saari, 263–86. Vastapaino.
- Saari, Juho. 2021b. "Vankien kokema turvallisuus." Teoksessa *Suomalainen vanki: arjen rakenteet ja elämänlaatu vankilassa*, toimittajat Sakari Kainulainen ja Juho Saari, 149–75. Vastapaino.
- Saari, Juho ja Sakari Kainulainen. 2021. "Johdanto: Vankila sosiaalisena kenttänä." Teoksessa *Suomalainen vanki: arjen rakenteet ja elämänlaatu vankilassa*, toimittajat Sakari Kainulainen ja Juho Saari, 11–37. Vastapaino.
- Suonpää, Karoliina, Mikko Aaltonen, Sasu Tyni, Noora Ellonen ja Janne Kivivuori. 2023. "Post-release outcomes of lethal and non-lethal offenders: Recidivism and participation in employment or education." *Journal of Criminal Justice* 88:102108. <https://doi.org/10.1016/j.jcrimjus.2023.102108>.
- Suonpää, Karoliina, Noora Ellonen, Mikko Aaltonen ja Sasu Tyni. 2021. "Vankien sosiaalinen integraatio." Teoksessa *Suomalainen vanki: arjen rakenteet ja elämänlaatu vankilassa*, toimittajat Sakari Kainulainen ja Juho Saari, 199–218. Vastapaino.

- Timmermans, Stefan ja Pamela J. Prickett. 2021. "The Social Autopsy." *Sociological Methods & Research* 52 (4): 1681–1706. <https://doi.org/10.1177/004912412111036163>.
- Tyni, Sasu, Laura Budlong ja Antti Kääriälä. 2025. *Rangaistusajan suunnittelu ja vankeusprosessin toteutuminen Rikosseuraamuslaitoksessa: Rise TRIP -tutkimusprojektin loppuraportti*. Rikosseuraamuslaitoksen julkaisuja 2/2025. <https://rikosseuraamus.fi/material/sites/rise/testi/07zsviokj/TRIP-raportti.pdf>.
- Villman, Emma. 2025. "Pathways to desistance from crime: expectations and challenges upon release from open prisons." Väitöskirja, Helsingin yliopisto. Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti. <http://hdl.handle.net/10138/588143>.
- Virtanen, Miialiiila, Mikko Aaltonen, Sasu Tyni ja Janne Kivivuori. 2020. "Vankilakoulutuksen vaikutus uusintarikollisuuteen ja vapautumisen jälkeiseen työssäkäyntiin." *Edilex* 2020/3. <https://www.edilex.fi/artikkelit/20398>.

Liite 1

Raportissa käsiteltyjen teemojen kysymyksenasettelut

TAUSTATIEDOT

Mikä on asiakassuhteesi rikosseuraamuslaitokseen?

- Vankeusvanki, suljetussa laitoksessa
- Vankeusvanki, avolaitoksessa
- Muu

Mikä on sukupuolesi?

- Mies
- Nainen
- Muu

Oletko syntynyt Suomessa?

- Kyllä
- En, missä maassa? _____
- En tiedä

Koetko kuuluvasi johonkin vähemmistöön?

(Voit valita useamman vaihtoehdon.)

- En koe kuuluvani mihinkään vähemmistöön
- Etniseen vähemmistöön (esim. romani, saamelainen, maahanmuuttaja)
- Kielivähemmistöön
- Uskonnolliseen vähemmistöön
- Johonkin seksuaalivähemmistöön
- Sukupuolivähemmistöön eli transihmisiin tai intersukupuolisiin
- Vähemmistöön vammaisuuden perusteella
- Johonkin muuhun vähemmistöryhmään, mihin?
_____

PERHEOLOSUHTEET

Oletko alle 18-vuotiaana kokenut seuraavia asioita?

Vanhemmallasi tai muulla huoltajallasi oli alkoholiongelman.

- En
- Kyllä

Vanhemmallasi tai muulla huoltajallasi oli huumeongelman.

- En
- Kyllä

Vanhemmallasi tai muulla huoltajallasi oli mielenterveysongelmia.

- En
- Kyllä

Oletko koskaan kokenut seuraavia asioita?

Isän tai isäpuolen vankeus

- En
- Kyllä

Äidin tai äitipuolen vankeus

- En
- Kyllä

Muun huoltajan vankeus

- En
- Kyllä

KOULU JA OPINNOT

Kuvaavatko seuraavat väitteet sinua?

(Voit valita useamman vaihtoehdon.)

- Olen käynyt saman luokkatason uudestaan peruskoulussa.
- Olen peruskoulussa ollut erityisluokalla tai tarkkailuluokalla (tai erityiskoulussa tai apukoulussa).
- En ole suorittanut peruskoulua loppuun.
- Minulla on todettu lukihäiriö (dysleksia).

ASUMINEN

Oletko koskaan ollut asunnottomana?

(Voit valita useamman vaihtoehdon.)

- En ole
- Olen, yöpynyt kadulla/katoksissa
- Olen, yöpynyt kaverin/sukulaisen luona
- Olen, yöpynyt asuntolassa tai yömajassa

Onko sinua koskaan häädetty asunnosta?

(Voit valita useamman vaihtoehdon.)

(Häädöllä ei tarkoiteta tilannetta, jossa vuokranantaja katkaisee vuokrasopimuksen lainmukaisesti siksi, että tarvitsee asuntoa esimerkiksi omaan käyttöönsä.)

- Ei
- On, perheeni häädettiin, kun asuin molempien tai toisen vanhempani/huoltajani luona
- On, omasta asunnostani

Vastaa tähän kysymykseen vain, jos vastasit edellisessä kysymyksessä, että sinut on häädetty omasta asunnostasi. Muutoin siirry seuraavaan kysymykseen.

Miksi sinut häädettiin? (Voit valita useamman vaihtoehdon.)

- En pystynyt maksamaan vuokraa/vastiketta
- Naapurit valittivat asunnostani tulevasta melusta tai muusta häiriöstä
- Muu syy
- En tiedä

TYÖELÄMÄ

Onko sinua koskaan irtisanottu työsuhteesta?

(Voit valita useamman vaihtoehdon.)

- Ei
- On, firman talousvaikeuksien vuoksi
- On, oman toimintani vuoksi (esim. luvattomat poissaolot, päihitteet tai vastaavat syyt)
- On, muusta syystä / En tiedä syytä
- En ole koskaan ollut työsuhteessa

VÄKIVALTAKOKEMUKSET

Seuraavaksi kysymme sinuun itseesi kohdistuneesta väkivallasta. Huomioi myös tilanteet, jotka eivät tulleet poliisin, muiden viranomaisten tai hoitohenkilöstön tietoon.

Oletko koskaan saanut väkivallan seurauksena fyysisiä vammoja, kuten esimerkiksi mustelman, ruhjeen, haavan tai muun vamman? (Voit valita useamman vaihtoehdon.)

- En → *Jos vastasit ”En”, siirry seuraavaan osioon ”Huumeet”.*
- Kyllä, vankilassa
- Kyllä, vankilan ulkopuolella

Ketkä seuraavista ovat kohdistaneet sinuun fyysisen vamman aiheuttanutta väkivaltaa? (Voit valita useamman vaihtoehdon.)

- Tuntematon
- Puolituttu
- Avo- tai aviopuoliso tai seurustelukumppani (nykyinen tai entinen)
- Muu perheenjäsen
- Muu lähemmin tuntemasi henkilö

Oletko koskaan tarvinnut fyysisen väkivallan seurauksena ensi- tai sairaalahoitoa?

- En
- Kyllä, jouduin lääkäriin / sairaalaan
- Kyllä, mutta ensiapu riitti

Onko sinuun kohdistunut fyysinen väkivalta koskaan tullut poliisin tietoon?

- Ei
- Kyllä

HUUMEET

Seuraavaksi kysymme huumeiden ja muiden päihteiden käytöstä. Huomioi myös tilanteet, jotka eivät tulleet poliisin, muiden viranomaisten tai hoitohenkilöstön tietoon.

Oletko kokeillut tai käyttänyt seuraavia huumeita 12 kuukauden aikana ennen vankilaan tuloa?

Hasista ("hasaa", "laattaa", "lätää")?

- En
- Kyllä

Marihuanaa ("kukkaa", "ruohoa", "maria")?

- En
- Kyllä

Amfetamiinia?

- En
- Kyllä

Metamfetamiinia?

- En
- Kyllä

Heroinia?

- En
- Kyllä

Buprenorfiinia (Subutex, Suboxone, Temgesic) muutoin kuin korvaushoidossa?

- En
- Kyllä

Metadonia muutoin kuin korvaushoidossa?

- En
- Kyllä

Muita opioideja huumeena (esim. tramadoli, fentanyyli, kodeiini, oksikodoni, morfiini)?

- En
- Kyllä

Kokaiinia tai crackia?

- En
- Kyllä

Releviiniä?

- En
- Kyllä

LSD:tä?

- En
- Kyllä

Ekstaasia/MDMA:ta?

- En
- Kyllä

GHB:tä ("gammaa") tai GBL:ää ("lakkaa")?

- En
- Kyllä

MDPV:tä, alfa-PVP:tä tai muita synteettisiä katinoneja?

- En
- Kyllä

Synteettisiä kannabinoideja ("JWH:ta", "jehovaa")?

- En
- Kyllä

Huumaavia sieniä?

- En
- Kyllä

Muuta ainetta, mitä?

Oletko koskaan käyttänyt huumeita pistämällä?

- En
- Kyllä

Oletko koskaan ottanut vahingossa liikaa tai vääränlaisia huumeita ja saanut sen vuoksi yliannostuksen?

- En → *Jos vastasit "En", hyppää seuraavan kysymyksen yli.*
 Kyllä

Oletko koskaan tarvinnut ensi- tai sairaalahoitoa yliannostuksen vuoksi?

- En
 Kyllä

ITSENSÄ VAHINGOITTAMINEN

Seuraavaksi kysymme itsesi vahingoittamisesta. Huomioi myös tilanteet, jotka eivät tulleet poliisin, muiden viranomaisten tai hoitohenkilöstön tietoon.

Oletko koskaan harkinnut itsemurhaa?

- En
 Kyllä

Oletko koskaan vahingoittanut itseäsi fyysisesti, esimerkiksi viiltelemällä?

- En
 Kyllä

Oletko koskaan yrittänyt itsemurhaa?

- En → *Jos vastasit "En", hyppää seuraavan kysymyksen yli.*
 Kyllä

Oletko koskaan yrittänyt itsemurhaa niin, että tarvitsit ensi- tai sairaalahoitoa?

- En
 Kyllä

OMA VÄKIVALTA

Seuraavaksi kysymme sinun itsesi tekemästä väkivallasta. Huomioi myös tilanteet, jotka eivät tulleet poliisin, muiden viranomaisten tai hoitohenkilöstön tietoon. Tutkijat eivät luovuta antamiasi tietoja viranomaisille.

Oletko koskaan aiheuttanut väkivallalla toiselle henkilölle fyysisiä vammoja, kuten esimerkiksi mustelman, ruhjeen, haavan tai muun vamman? (Voit valita useamman vaihtoehdon.)

- En → *Jos vastasit ”En”, siirry seuraavaan osioon ”Rikoksen tekeminen toisen puolesta”*
- Kyllä, vankilassa
- Kyllä, vankilan ulkopuolella

Keihin seuraavista olet kohdistanut fyysisen vamman aiheuttanutta väkivaltaa? (Voit valita useamman vaihtoehdon.)

- Tuntematon
- Puolituttu
- Avo- tai aviopuoliso tai seurustelukumppani (nykyinen tai entinen)
- Muu perheenjäsen
- Muu lähemmin tuntemasi henkilö

Onko kukaan, johon olet kohdistanut fyysistä väkivaltaa, tarvinnut sen vuoksi ensi- tai sairaalahoitoa?

- Ei
- Kyllä, uhri joutui lääkäriin/sairaalaan
- Kyllä, mutta ensiapu riitti

Onko tekemäsi fyysinen väkivalta koskaan tullut poliisin tietoon?

- Ei / En tiedä
- Kyllä

RIKOKSEN TEKEMINEN TOISEN PUOLESTA

Tiedetään, että ihmiset tekevät joskus rikoksia toisen puolesta. Kyse voi olla esimerkiksi varkauksista, väkivallasta tai huumeisiin liittyvistä teoista.

Tapahtuiko sinulle alla olevia asioita alle 18-vuotiaana?

Muut houkuttelivat tai painostivat minut rikoksiin

- Ei koskaan
- Kerran
- Useammin kuin kerran

Tarjouduin itse tekemään rikoksen toisen tai toisten puolesta, jotta saisin heiltä rahaa, päihteitä tai paikan, jossa nukkua

- Ei koskaan
- Kerran
- Useammin kuin kerran

Muut tarjosivat minulle rahaa tai päihteitä, jotta tekisin rikoksen heidän puolestaan

- Ei koskaan
- Kerran
- Useammin kuin kerran

Itseäni vanhempi ystäväni/tuttuni opetti minulle rikosten tekemistä

- Ei koskaan
- Kerran
- Useammin kuin kerran

Minua pyydettiin tekemään rikos, koska minulla ei ollut aiempia tuomioita ja saisin siksi lievemmän rangaistuksen

- Ei koskaan
- Kerran
- Useammin kuin kerran

Minua pyydettiin tekemään rikoksia, koska olin alle 15-vuotias enkä siis ollut rikosoikeudellisesti vastuullinen

- Ei koskaan
- Kerran
- Useammin kuin kerran

Teitkö koskaan alle 18-vuotiaana rikoksen toisen puolesta omasta tahdostasi, pyynnöstä tai pakotettuna?

- En koskaan
- Tein kerran
- Tein useammin kuin kerran

RANGAISTUS JA TERVEYS

Vankeus voi vaikuttaa vangin terveyteen. Terveys voi parantua esimerkiksi, jos päihteiden käyttö vähenee vankeuden aikana. Mutta vankeus voi myös haitata terveyttä. Seuraavat kysymykset koskevat sitä, miten sinä olet kokenut vankeuden vaikutuksen terveyteesi.

Kun vertaat elämääsi vapaudessa ennen rangaistusta, oletko vankeuden aikana syönyt terveellisemmin?

- Terveellisemmin
- Ei muutosta
- Epäterveellisemmin

Kun vertaat elämääsi vapaudessa ennen rangaistusta, miten nykyinen rangaistus on vaikuttanut sinuun liikunnan ja voimailun osalta?

- Lisännyt liikuntaa
- Ei muutosta
- Vähentänyt liikuntaa

Miten nykyinen rangaistus on vaikuttanut huumeiden käyttöösi?

- Vähentänyt huumeiden käyttöä
- Ei vaikutusta
- Lisännyt huumeiden käyttöä

Miten nykyinen rangaistus on vaikuttanut fyysiseen terveyteesi?

- Parantanut fyysistä terveyttäni
- Ei vaikutusta
- Heikentänyt fyysistä terveyttäni

Miten nykyinen rangaistus on vaikuttanut mielenterveyteesi?

- Parantanut mielenterveyttäni
- Ei vaikutusta
- Heikentänyt mielenterveyttäni

**Oletko vankeuden aikana saanut enemmän tai vähemmän terveydenhuoltoa kuin vapaudessa, ennen rangaistusta?
Tarkoitamme siis esimerkiksi lääkärin, terveydenhoitajan ja/tai psykologin kohtaamisia.**

- Enemmän terveydenhuoltoa
- Ei muutosta
- Vähemmän terveydenhuoltoa

RANGAISTUKSEN ANKARUUS

Kuinka ankarana pidät nykyistä rangaistustasi suhteessa rikokseen/rikoksiin, joista sait tuomiosi?

- Aivan liian lievä
- Liian lievä
- Sopiva
- Liian ankara
- Aivan liian ankara

KOETTU KIINNIJÄÄMISRISKI

Pohdi rikosten tekemistä Suomessa. Kuinka suuri riski on, että poliisi saa tietää seuraavista rikosteista?

Arvioi asteikolla 0 (pieni) – 5 (suuri). Ympyröi vastauksesi.

Huumausaineen käyttö:

Pieni riski						Suuri riski
0	1	2	3	4	5	

Pahoinpitely:

Pieni riski						Suuri riski
0	1	2	3	4	5	

Myymlävarkaus:

Pieni riski						Suuri riski
0	1	2	3	4	5	

Talousrikos:

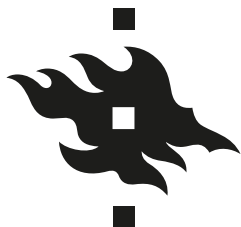
Pieni riski						Suuri riski
0	1	2	3	4	5	

ITSE ARVIOITU TULEVA RIKOLLISUUS

Ihmiset ovat hyviä arvioimaan omaa tulevaa toimintaansa, riippumatta siitä, haluavatko he muuttua vai pysyä samanlaisina.

Miten todennäköisenä pidät, että tulet uudestaan vankilaan jonkin sellaisen teon takia, jonka olet tehnyt vapautumisen jälkeen?

- Ei lainkaan todennäköistä
- Jonkin verran todennäköistä
- Melko todennäköistä
- Todennäköistä
- Hyvin todennäköistä

HELSINGIN YLIOPISTO

ISBN 978-951-51-0733-6 (PDF)

ISSN 2342-7779 (PDF)

UNIGRAFIA

HELSINKI 2026